

ინგილოური ლექსიკონი

მ. ჯანაშვილი

ინგილოური
ლექსიკონი

გაემართე „ძველი საქართველო“-დან
ტ. II, 1911-1913 წ.

III. ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი.

(აქ აღნიშნულია არა ყველა სიტყვა, არამედ მხოლოდ ისეთები, რომელნიც საზოგადო ქართულში ან აღარ ან და ცვლილებით იხმარებიან).

აზლაყ, უფერული ცხენი, ქათამი და სხ. (საბას ლექს.: „ამლაკი, ჭრე-აბრაშუმ, აბრეშუმი. [ლი ცხენი“).

აზურთუნავდა, იფეთქა, აენთო უცბად, носилатенилось.

აზუეტ, ბუეტი, ყეყეჩა.

აგებაჲ, გება; მენაც ააგა, ვენახი შესარა.

აგრობან, აქეთკენ. უპირისპირება სიტყვას იგრობან, იქითკენ. შეადარე: აგრე-იგრე, მაგრე=ეგრე. [იანცეს.

აგანცება, აკლება; ივანტეს, აიკლეს, იფორიაქეს. შეად.: **ანცი**, **აკლანზვა** = კლანზვა, დამკლავება; იკლანზა, დაიმკლავა ანუ დაიკარა-ალ, (ნ. ალავე). [წახა; გურ. აკაპიწება.

ალაფი, საქონლის საკვებავი (ბზე, ბურდო, თივა და სხ.).

აკალვა, კალოს-ბარით მიწის პირიდან ბალახის ძირიანად შეჭრა.

ამზორება, დამერლება, მზორის სუნის აშვება. მზოვრდა, ამყრალდა; გურ. მძორება.

აკოდინებს, სტანჯავს, აწვალებს, ცხვირში ძმარს ადენს (წარმო-სდგება ზმნიდამ კოდვა – ქვის გლა, თლა).

ამჭწეველ, შეღმართი გზაზედ (ამოსასწეველი .

ამოგდინგავ, ამოგადებ ძირიან-ფესვიანად.

ამომურვა, კალთად ომომჭურა, კალთა ამოუხვია.

აჲ = (აჲს), ის=აის; აჲს მინა? აის ვინ არი? აჲს თაჲს, აის მთაჲ.

ა.ჲლ	{	აილე;	{	ო.ჲლ	{	აჲილე;	{	წ.ო.ჲლ	{	წ.აჲილე;
ა.ჲტან		ო.ჲტან		წ.ო.ჲტან						
გ.ო.ჲლ	{	გ.აჲილე;	{	შ.ა.ჲლ	{	შ.ა.ჲილე;	{	შ.ა.ჲტან	{	შ.ა.ჲიტან.
გ.ო.ჲტან		შ.ა.ჲტან		შ.ა.ჲიტან						

აიყონ, აიყვანე; ოიყონ, ავიყვანე; მოიყონ, მოვიყვანე; მაიყონ, მოიყვანე; მაიყონა, მოიყვანა. წოიყონ წიეონ წაიყონა წოიყონით წაიყონით წაიყონეს.

აჟანკურ, არჯაკელი... „არჯაკელი ჯაკდებოდა, ქალს გული უკვარამერაჲ, არამარა. [დებოდა“.

არანი-ქარ, (ა)რანის მხრის ქარი.

არდევაჲ, დევი, სვ. დავ, მეგრ. დემი, ნდი.

ასტა, ასცდა; დასტინა, დააცდინა, შესტა, შესცდა.

ასტამ, ასტამი, სვ. ასტამ, უდ. ისტამ.

ატოლება, მიეუდება; დატოლება.

ატყარტყარება, გამათრახება თუ გასახვრით კანის აწითლება, ცე-
მა ტუავის დასკდომამდის.

აქათყენ, აქეთკენ. უპირისპირება სტყვას იქითყენ – იქითკენ.

აყარ, სხვენი. (საბას ლ.: „აყარი, სხვენის ლატანი გინა საკიდარი“).

აყივება, აღივება. სვ. ლი-ყვინი.

აჟოღაჟო { ატჟღაჟო; | ნუ შეჟოღეჟი { ნუ ამტჟიხარ, ნუ შეჟეჟი.
ატჟხეჟაჟო { ნუ შეტჟხეჟი {

აყრა, ხირხლების გახირხლა ჩომოერა, ხირხლების გამომძრობა.

აშარკლა, წელზედ ქანაობა ფეხებ აწეულად.

აწილვა, დღევებაში რომ მაწონი საკარაქე წინწკლებს მოიკიდებს.

ახევა, ხვევა, ხვევა. ახივ, აახვიე.

აჯორვა, უშნოდ გდება (კაცზედ იტყვიან); გადატყლარჟვა ბრიყვუ-

ახლ, ახლო, ახს. [ლად, აყირავება.

ახლი-წილ, დანიშნულ-დაწინდულ ქალის მოსაკითხავი კერძი.

ახური ახორი, ზაგა.

ბაბასილ, ბუასილი (საბას ლექსი. ბავასირი).

ბაზბალ, დიდადუმიანი ვერძი (თუშური ყოჩი).

ბათათ, მსუნაგად მომტორავი, ბათათა.

ბაკანი, დიდი პინაკი (კუმბაკანდ, კუ), სვ. ფაკან, ჯამი; უდ. პინაკ.

ბალ, ბალი; მ. ბული, ს. ჰებ. უ. ბაჰი, წ. ბალი.

ბალღუნუ, ბალღოჯი.

ბანგლ, ბანჯგვლი, წვრილი ბეწვი.

ბანგურა, აბურძგნული, ბანჯგვლიანი (უფრო ძაღლზე იტყვიან

ბანყია, დევი-კაცი, ტროყი. [ხოლმე).

240

ძველი საქართველო

ბანდ, ცხელი ჭურჭლის შესადგამ გადმოსადგამი ჯეჯიმის ნაზად გა-
დაკრული ნაჭრები. საბას ლექსიკონში **ჯენჯო**, ცხელის
ჭურჭლის გადმოსადგმელი შალი.

ბაძრი-კატამ, ველური კატა, ბარის-კატა.

ბარაბარი, ბარიბარი, სწორი.

ბარნბო, საფუტკრე სურნელოვანი ბალახი.

ბარდღლიან, აბურძგნულ-ჭუჭყიანი.

ბაწარი, მატულის ძაფი, ღაზლა. (მისგან ჯეჯიმებსა და შალებს ქსო-

ბებერ, დედაბერი; მ. დედიბი, ს. დედბერ. [ვენ).

ბებრამ, ბებია, დიდება.

ბენდამ, ულო.

ბენტერამ, ყეყეჩი, გამოშტერებული; გურ. ბენტერაი.

ბზიკ, კრაზანა, მეგრ. და გურ. ბზიკი.

ბზიტ, ბზ!, ბზუკ! სიტუვიდამ აზზუება

ბიზამ, ბიძა; მ. ჯიმადი (ძმადი?), ს. ბუბა.

ბიამ, კომში, ბია; უდურ. ფუშა

ბიბილამ, ბავშვთა ენით ლამაზი.

ბირკ, მცენარე, რომელსაც ეკლიანი ბირკები ასხია, ძურწა.

ბიდ, კატის ულვაში.

ბიჩამ, ქალბატონი, ბექა თათრი-ლეკურ სიტყ.).

ბლენ, ბნელი. ბლენ ღამის, ბნელი ღამეა.

ბლუვ, ბლუვი. სვ. ბლივ.

[რახი“).

ბოზა, ტკბილისაგან მოდუღებული ღვინო (საბ. ლ. „ფეტვის ბუ-
ბოლუბაჲ, ძლიერი ციებ-ცხელება (ანთება?)

ბორბოლაჲ, ბორბალი, მეგრ. ბარბალი, სვ. ბარბელი [ნაჭერი.

ბორტოჲ, გორახი, მრგვალი ბელტი. ბორტოჲ, კაზალა ყველის

ბოინ, ტუიდგან უღელზე ბმით მოთრეული, ტივი, აკაფული ხე.

ბოინ-თირ, გრძელი ტივი სახლის თავზედ და კავებ გადასაკიდებელად.

ბრინუსი (უოჩ-ბოინუსი), ლეჩაქზე მოსაბმელი ვერცხლის სამკაული.

ბოქვენი (საბას ლექსიკ.), უდ. ბუქუნ, წ. ჰუქუნ, მ. ქვარა (ქო-
რა), ს. მაჭიკ (შეად. გაჭიკნული, მაჭიკი).

ბოლოლაჲ, ღაბუა (ქათამი).

ბოღრიალ, ყვირილი ირმისა ანუ ღმუილი მოზვრისა.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

241

ბოშყ, საოდოშე კონა თავთავები.

ბრანქ, ზღართანი (დიდი ხის მოტეხა-დაცემაზე). [გაცლილი კანი.

ბრეჲ, ბრინჯისაგან (ჩალთუქისაგან) გაცლილი კანი. გურ. ღომისაგან

ბრეკ = დაბრუკულ, დაბრეცილ-ფეხებიანი, косоланный.

ბრინჟ, ბრინჯი, უდ. ბირინჟ; წ. ბრინზ.

ბროწოლ, ბროწეული, მეგრ. ბერწული.

ბრულ, მალვლისა ან ეკლის დაბურული ბუჩქი, ბარდი.

ბუდრუგანჲ, პაწია ქოხი, გურ. ოქოქი. (ბუდრუგანაჲ = ბუდრუგი
წარმოსდგ. ბუდობიდაჲ: ბუდე, ბუდური, დამცირებით ბუ-
დურა, ბუდრუგა, ბუდრუგანა).

ბუვ, ბუ; მ. ბუ (ღუ), სვ. ღორღოლ.

ბუზან, მუშტი (სპარს), სვ. ჯუგმარდ.

ბუთქ-ბუთქი, ბუჩქ-ბუჩქად აბეთქებული მცენარე (სვ. ლი-ბუთქ).

ბურანიჲ, ტრიან გოგრისა და ხორცის ბორანი.

ბურველაჲ, ობობა (ზმნიდამ ბურვა, დაბურვა). გურ. ბორბალა.

ბურნა, ქინქლა. საბას ლექ.: ბურნა, ღვინის ქინქლა.

ბურზღუმ, კრიკინა. საბას ლექ.: „ბურძღენი, უურძნის კლერტი“.

ბურჟულაჲ, კუნწულა, გურ. ბურჩხი. (საბ. ლ. ბურჯღული, დიდ-
ბუშტავაჲ, ბუშტი. [დიდ ნაბერწყალი).

ბუტულ, ბუზანკალი. „საქონელს ბუტულა შეეუარა“, საქონელი და-

ბღლარზ, ბრაგვანი, ბღლარზანი.

ბღუნვაჲ, ბობღვა, ბღუნვა. ბღუნი-ბღუნი მოდის.

გაგაჲ, მიუხვედრი, გაუგებარი. გაგაჲს, მიუხვედრია.

გადაბიჭება, გადაბიჯება. გადმაბიჭ, გადმოაბიჯე.

გადაბხორწა, გარდიხვეწა, გაიქცა.

გადაჲ, გადადი, გოდმოჲ, გადმოდი, გადავდ, გადავდივარ.

გადანაშობ, საშემედ გადაჭრილი ტყის წარაფი.

გაზალიანება, გამალიანება, მეტის მეტი აყრა (მცენ.), ძალზე და-

გალიფა-ყებიან, ნამეტურ პირდიდა კაცი. [დგომა, დაუმორჩილებლობა.

გალაღლაღება, გავლება. გაალაღლაღა გაავლო სარეცხი. ლაღლა-

განარებულო, ამწვავებულო, ახურებულო გასათხ ქალზე იტ-
გაჟოროტდა, გაწერა, გაბრაზდა. [ყვიან ხოლმე).

გამ, გადი, ადი. გომომ, გამო, გამოდი. ხეზუ გამ, ხეზე ადი;
ექსდთ გამ, აქეთგან გადი. მიმართვა ბრძან. კილოზე:
შულო, გაი?! ამგვარადვე: მოი, წი, ში (შადი), ჩაი (ჩა-
დი), ჩომოი (ჩამო), შომოი (შემო), ომოი (ამო), გომოი!?

გარუსპება, გაჩანაგება. [(ხმის ამაღლება ბოლო ხმოვანზე).

გატანებული, დედუფლის მაყრიონი; გომოტანებულ ნეფის მაყრიონი.

გაფრანგდა, სამიწლად გაბრაზ-გაცხარდა; გურიაში: გაიფრანგა, ია-
რალს პირით გაუბრუნდდა, გაუაფრაკდა.

გაღორება, ძალიანი ზრდა (მცენარეთა). [დება, გალუქდება.

გაშფოთება, შებმული საქონელი სიცხე-პაპანაქებისაგან რომ შეწუხ-
გაჩიება (ჩიება), საიდუმლოს გამხელა; მ. ჩიება. გააჩავ – გაუმხილე.

გაჩქერება, გამეტება; როგორ გაიჩქერი? როგორ გაიმეტე.

გაწინკვა = წინტვა, წინკა, თითო-თითოდ რომ მოუგო ვისმე და
ხელ-ცარიელი დასვა. გაგწინკ, მოგიგე სრულად.

გაწკირტილებს, გტანჯავს უწუალოდ, მოსვენებას აღარ გაძლევს.

გაჭინტულ, ზეთ გამოწურული ნიგოზი. [ნახე წკირტიალი.

გაჭეწვა, გატეხა, გაჩეხა. გაჭეწ, გატეხე; ნაჭეწ, პურის ნატეხი.

გელაბრიძამ, ანკარა (ქვემძრ.). [თანო.

გელ, გველი. ცხენი-მგელ, ცხენის გველი, მეტად შხამიანია, მოწინ-
გელაშპამ გველაშში. მეგ, გვერში, სვ. გველიარშან.

გელხუკერამ, გველხოკერა.

გერც*), ახლოს; გერცგერც, ახლო-ახლო; სვ. ფედიას.

გერდ-გერდა, გვერდელათ, იგვრდივ.

გზას-წასვლა, იოლად წასვლა (თათრ. „იოლა გუთმად“) „გზას
წავალ“, როგორმე ხელს მოვინაცვლებ.

გიჟ-გიჟ, ძროხის დასამატებლად მოზვრის წაქეზება.

გიმგა, სალაგებო ადგილი სოფლის გზაზე.

*) წარმოსდგება სიტყვიდგან გ ვ ე რ დ ი. გ ვ ე რ დ ს ანუ გ ვ ე რ ც
და აქედგან გერც. ეს სიტყვა ამავე მნიშვნელობით იხმარება მესხურ და-
ვითნის ქრონიკაში და იწერება ასე: გუპრც (სამი ქრონიკა, ე. თაყაი-
შვილის გამოც., გვ. 89).

გირევ, გირაო.

გირც, ხინკალი ჭინჭრისა, ხორცისა, არჯაკლისა, ცხვრის ნაწლევისა.

გოდნამ, დევთა და მათთანათა უკანა ტანი. [„გარდამოკდა ზეცით“.

გომოუტდა (=გამოუტდა), გამოუდგა, გამოუვარდა (ზმნ. კდომა. შეად.:

გომოჯდა, ახოს გატეხა; არაყის ან ზეთის გამოხდა.
 გორ, გვარი; გორ, საიქიო ერთის გვარეულობისა.
 გრემა, რჩოლა, გურემა, რკინება.
 გრიკამ, გურემა, მეგრულა (ქათამი). [ღმერთმა ნუ მოგაკლას.
 გრილომ, ჩრდილი; საგრილომ, ქოლგა (თათრ.). მამი გრილომ
 გრიჩ, რჩოლად მისევა მოზვრისა და მისთანათა.
 გროში, დაროშვილი; გროშვა, როშვა (საბას ლექსი.: „გროში, მოს-
 გუთან, უდ. ქეთან, წ. ქოთან. [ხოსავით“), გურ. ხოროში.
 გულ, მ. გური. ს. გვი (გუ), უ. უკ. წ. ჰიკ.
 გულანდ, გულადმა (იხ. პირანდ).
 გურგურ, ქუხილი, გრგვინვა; უდ. ტურუნება.
 გუგომ (გოგომ), ქალი, გოგო. შემოკლებულად გო=ქა. ოთ
 გუგუნ, გუგუნი. [რე არაყმა).
 გულყევამ, შიგნიერობა, გულ-ღვიძლი. გულყევამ დამწოო (ცხა-

დამხალა, მწვავედ სცემა. [სთომილი, დაცთომილი“.
 დაასტინა, დააცდინა; დასტომილ, დაცდენილი (საბას ლექს.: „და-
 დაბაჟდანი ბაჯაჯდანი.
 დაბლრუნზულ, დაბლუნძული. [ნაა“, საკეცი დანა.
 დაგულვა, მიხურვა; „კარ დაგულ“, კარი მიხურე. „საგულავ და-
 დად, მდადე, მ. დადე, სვ. დადუ.
 დადაშამ, ზედაშის ქვევრი.
 დაზურგვა, ნამეტანის აკიდება, დადება.
 დათ, დათვი. მ. თუნთი, სვ. დაშთ, დაშდვ. ტოფოთი [ხდება.
 დაკანჭლვა, ავადმოფობისაგან კაცს სიხმელე რომ დაემართება, გა-
 დაკლიტ, დაკეტე; დოაკლიტ, დავილუპე; ენამ ამაკლიტ
 დაკმენა, დაკბენა, დაკმენჩა-დაკბენჩა.
 დაკოპვა, საჩალთუქე ადგილისთვის ბელტით კოპების გაკეთება.
 დალაკვა, случка (лошадей); თრგუნვა, ლახვა, ქელვა.

დამირწყება, დავიწყება, დამმირწყდა დამავიწყდა, დომმირწყ – და-
 დამდა, დიად, მეტად; დამდა კამს, უფრო კარგია. [ვივიწყე.
 დამსო, დაივსო, დაილუპა; დამკლიტა, დაილუპა, კარი ამოკლიტა.
 დაორსულდა, ყანა შეთქვირდა. [ჟიან=სხედან.
 დაჟ, დაჯე (დაჯექი); ჟის, ზის. ვჟუვარ, ჟიხარ, ვჟუვართ, ჟიხართ,
 დაფორება, დაობება. დაფორდს, დაობდა.
 დაქანება, დარხევით ჩამოურევინება თხილისა, თუთისა, სხლისა და სხ.
 დაღუზლა, დაღვიძლა, დაავადება. ვიდრე ქინაქინა შემოვიდოდა, და-
 ღვიძლულს ასმევდნენ შემწვარ-დანაეილ შაბ-გახსნილ წყალს,
 დაყივდა, დაღივდა, ყივ-ღივი; აყივდა – აღივდა. [უზმოზედ.
 დაყელვა, შეეელვა. დაუელით, შეყელით.
 დაყუჟღვა, обнимать. დაყუჟდ, ხელები მოხვიე.
 დაშენა, ცემა; დამიშინა, მცემა. ნუ ჰუშენ, ნუ სცემ.
 დაშუპება, ასიება, შეშუპება ცხურ-პირ დაუშუპდა.
 დაცქრის, დაცქრიალებს. წუერივით დაცქრის.

დაწყობა, შერიგება. დადწყენ – შერიგდნენ. [ღერტა.
დახრა, ნიგვზის ანუ წაბლის ხის ზღერტა ალატით. დახარა – დაბ-
დაჭეჭა, მტვრევა; დაძლევა; მერცხალი დავჭეჩ, მერცხალი დავძლიე.
დაჰბტო, დახვდა; დახტომამ, დახვდომა, შეხვედრა. დახტო = შეჰ-
 ბტო – დახვდა, შეხვდა. დამხტო, დაგხტო, დოგხტო (დაგვხვდა).
დგენა, ტუაჰანის გადენა, გადასროლა; ხევში გდგენავ, ხევში ტყა-
დევაკუნ, დიაკვანი, სვ. დიაკვენ. [ჰანს გაგადენ.
დეკეველ, დეკეული, ძველ. დიაკეული, სვ. დეკავილ.
დენგრ, უტუხარი და შეუვალი ლული, ბრძამლ-ეკლით დაბურული
 ბარდი. (საბას ლექს.: „დენგრი, ცხოვართ ნეხვი“).
დესტამბუმ, პუმპულა, დასტამბო, კვაკვერცა.
დიდგე, ძროხის მოსატყუებელი ძახილი.
დიდობა, დიდკაცობა, თავგადიდება.
დიჩ, ძროხის გასაგდები ხმა.
დილბარ, ალუბალი (უნდა: დილ-ბალი, მტილ-ბალი).
დილლაამ, დილა; უ. დამდამ.
დინგ, ჩალოუქის საცეხავი მანქანა. [ბოტოტიანი.
დინდგელი, ცხვირში გამხმარ-გამაგრებული ბოტოტი; დინდგლიან,

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

245

დინყორამ, (მმც.) [სვ. დირ.
დირამ, დირე; ძველ ხელნაწერში დვირე, დირე; მეგრ. დვირე,
დოგახორხორა, (დაგვახორხორა), რაიმე სანუგზროთი მთელი ოჯა-
 ხი, ანუ ამხანაგობა ნამეტან გაგვახარა.
დომფალ, დომფალი, უკუტოდ გამოხარშული პარკი, ხოლო კუტია-
დორდგლიან, დორბლიანი. [ნად გამოხარშული უაჭია.
დოყ, მცენარის ნორჩი ყლორტი (ნახე ჩუბინ. ლექსიკ.).
დრეცა, დრუზვა; გადრიცა, სდრუზა.
დუდღუბა, გომბიო.
დუდუნი, ბუზდუნი, ბუტბუტი.
დურ=დუვად, ქვაბის სარქველი ხისა.
დუმბამ, ქათამი, რომელსაც ბოლო არა აქვს (აქედგან დუმბამე).
დუდრუან, დიდრონი; დუდრუანებ, უფროსები, დიდებულები.
დუღდუღ, ყეყეჩა, დუნდულა.
დუყ, დიყვი.
დუნიქ, ბუნიჩი, კუნიძი, მორი. [აქაოს.
დუნიამ, დუნია, მსოფლიო. იმ დუნიამში, საქიოს, ამ დუნიამში, სა-
დღემ, დღე; მ. დღა, ს. ლა-დღელ, უ. დე (დი), წ. ჰიდ.

ენამ; მ. ნინა, ს. ნინ (ლეკურად ნინო, დედა).
ენატლაკია, პირშეუნახავი, ენატანია.
ემ, ცოლ-ქმარნი ერთურთს სახელით კი არ ეძახიან, არამედ ემ-თი.
ემაზან, სრულიად (შეად. ძან).
ეზემ, ეზო, სვ. ჰაზვ. (აქედგან მეზებელ, მეზობელი).
ერამუკ, უშობელი ფურკამბეჩი.
ერთა, ერთად, მეგ. ართო.

ვზიზირად, ვაზის ძირა მც. იხმარება საჭმლ. საწებლად).

ვაზირობა, ბრძანება, სვ. ვაზრობ (იხ. სავაზიროდ).

ვაშლიან, ვაიშველებელი, ურთა-სმენის წაღება.

ვაფ-ვარაფ-ჰეფ, სამგლოვიარო მოძახილი.

ვარდ, ვარდი, მ. ვარდი, ს. ვარდ, უ. ვარდ, წ. ვარდ.

ვარიაჲ, ვარია (მამლაჲვინწას გარდა).

246

ვაშლ, ვაშლი; მ. უშქური, ს. ვისგვ, უ. ერ, წ. ერ.

ვაშკაც, ვაჟიკაცი. გურ. ვაშკაცი (ალბად სიტყვიდგან ვ ა შ ა და ა რ ა

ვერაფერი, ვერაივერი. გურ. ვეფერი.

ვინ, გოდრის დასადგმელი სამფეხა „მაკრატელი“.

ზაღად, ძაღუა.

ზალ, რძალი; მისგანვე პატარ-ზალ, პატარ-ქალი, ე. ი. პატარა

ზალ, ძალა, ღონე; გაუზლიანდა (ნ. გაზალიანება).

ზამად, ცოლისთვის ქმრის ძმები და მამრი ბიძაშვილები. (ზამა სიტყვი-

ზამანად ხანა, эпоха; სვ, ზამან. [დგან ძმა, ძამია.

ზაჰყა, კაკალთა შორის უველაზე მსხვილი კაკალი (ნყოფი); ზაჰყა ზაჰყა, დიდრონი კაკალი ანუ თხილი; ზაჰყა, კაკალ-თხილის გასატანი (თამამოზამი) კაკალი.

ზგლუნ, საგლინავი, ღიპი, გლუსუნი. დაზგლუნდა, დაცურდა.

ზედგარ, ზედადგარი; საზედგრეი, ცეცხლიდგან ზედადგრის გად-

ზემოზემ, ზემო მხრიდგან; ქომქომ, ქვემო მხრიდგან. [მოსადგამი კავი.

ზედ, მზე; მ. ბჟა, ლაზურად მჟორა, ს. მიჟ, უ. ბელ, წ. ვირედ.

ზედი რძე (სძე), მ. ბჟა, ს. ლჯე

ზედზედ, ზევ-ზევით, сверхъ, выше; სახლების ზედზედ გადა-
ფრინდა. „ზედზედთი გაჰდ“, თავი მოგაქვს; „დიად ზედ-
ზედთი გადის“, მეტის-მეტად თავი მოაქვს.

ზედთი, ზემოდგან; „ზედთი იქნა“, ზენას ძალით იქნა, ე. ი. სა-

ზედთყენ, ზევითკენ, ზეს, მ ჟიშე, ს. ჟიბავ. [ყმაწვილო მოუვიდაო

ზედრაძე, ძერა ზედრი ბაკალაძე

ზერქნა, თრგუნვა, გათელვა, გაქელვა, ფეხით ტკეპნა.

ზიანაძე, რძიანა, მ. ბჟოლა, ს. მჰლჯადრა.

ზოგ, მძოვო, მ. ძოს, ს. ძოვ.

ზილ, ძილი; მეზინზილები (ზღაპრებში), მეძინება.

ზინზილაძე, დიდი ტალახიანობა ორღოზესა და სხ. საბას ლექს.:
„ზინზილი, წარმართთ სიმყრალის სუნი“.

ზინეზე დევცა, უკანა ტანზე დაეცა. „ჩემა მზემ“ და სხ).

ზისმა, მზის მაღლმა (დიდი ფიცილია). (არ იციან: „შენმა მზემ,

ს ა ი ნ გ ი ლ ო მ ს

247

ზმაფ, ძმა (ზამფ, ძამი, ძამია), მ. ჯიმა, ს. ჯიმილ.

ზოზა, მოგება, დაყრა. ჯურ დაფზო, ძროხამ მოიგო; ძაღლ დამ-

ზოლი, ძაღლს ლეკვები დაუყრია.
ზომოდითან, ზემო მხარეს; ქომოითიან, ქვემო მხარეს.
ზონზ, ძონძი, ს. ძენძ.
ზორზორ, ზრზოლა; ამ ზორზორა, ამაზრზოლა, ტანში ჟრუან-
 ტელმა დამიარა.
ზორ (თათრ.), შემძლებლობა, ძლიერება. „ზორით წაძღა“ ძა-
 ლით, შემძლებლობით გაიტანა, წიღო.
ზრანგ, მზრუნავი, გამრჯე.
ზრომ, ღერძი, ძრო=ზრო. ზროსვი, ზროსავით, როგორც ძრო.
ზროხად, რქოსანი საქონელი (ძველ. ზროხა).
ზუნგელად, ზანგელად, მოგანგლული, მოზანგლული.
ზუვ, ძუ; მ. ჯუა, ს. ჯუა. [ქრობ, ძირიან-ფესვიანად დაგკარგავ.
 ზურკ, ძირკვი; ზურკიან კაც, ძირეული კაცი; ომოგზურკავ, გაგა-
 ზურხუნად, ძირხვენა (მცენ.). დოვებს ფცქვნიან და შჭამენ.
ზღმურდლი, ჭუა, მატლი (საქონელს გაზაფხულ-ზაფხულობით ტყა-
 ვსა და ხორცს შუა უჩნდება).

თავ არ არის, ჯერი არ არის თ ა ვ ი, ჯერია. [მთავარნო“ (ფს. 23,9).
თავარად, წისქვილის ბორბალი; косякъ: აღახვენიტ ბჟენი თქვენნი,
თავნებად, თაოსნობა, საქმის შეძლება; „ჰემგას რუმ ვერ ათავნე-
 ბდი, კელი რადმე მოკიდი = ე მაგას რომ ვერ შეს-
 ძლებდი (не могъ исполнить), ხელი რათ მოჰკიდე; „ვერ
 ვოთავნებ“ = ვერ შევასრულებ, ვერ შევძლებ (ნ. საბ. ლ.:
თავრიალ, საქონლის თავ-ქალას ტყავი. [„მთავნებელი).
თავხეჲ, ურმის კლავებში უღლის დასამაგრებელი ჩხიანი გასაყრელი.
თავსაპარს, მკვდარზედ შავების გასახდელი და თავ-წვერის საპარსი
თავშავად, შავ-თავიანი მცენ. საღებავად იხმარება [დღე.
თად, მთა. სვ. თანალ, თათრ. დაღ.
თანყ, ცულის ხმა; თანყუნებს, ცულს სცემს, ახმაურებს.
თაფ, ტაფობი ადგილი საბ ლ.: [„თაფეთი, კერპთ საზორავი“;
თარაშ, თარეში, დატაცება. [„თავი, ვეგის ზურგი“.

248 ძველი საქართველო

თაფლ, მ. თოფური, ს. თვი, წ. ითუ.
თაფტად, თავთა, აბრეშუმის ნაქსოვი.
თბილა, ქუნთრუშა.
თეთრ, ფული, თეთრი (პირველად მარტო ვერცხლის ფული).
თეორომ, ბისტი გურ. სვეტი.
თეჟანად, ჩონგურის დასაკვრელი ბლის ქერქი, ჩაღანა (საბას ლექს.).
თექალთუსმ, თოქალთო, უნაგირის ქვეშ სადები.
თით, თითი, მ. კითი, ს. ფხოლე, წ. ტიბ. შეად. კოტიტი.
თიან, სპილენძის დიდი თაბახი; უ. თიან, წ. თიან.
თირთულ = თურთულ, თრთვილი, რთვილი*.)
თმაჲ, თმა; მ. თომა, ს. ფათვარ, უ. ფოფ.
თოვშ, თოქშ!
თოთომ, თოხთოლო, მცონარა. [ეცა.

თოლ, მ. თოლი, ხევს. თოლი, ს. თე („თოლ მოხტო, თვალი
თორემ ომოვდა, მთვარე ამოვიდა.

თორემ, მთვარე, თოარე; მ. თუთა, ლაზურ. თუთა, სვ. დომდულ,
ძველ ეგვიპტურად თ უ თ ა, ქალდურად თ ა უ თ ა **); თემ,
თვე, თთვე; თუთა, ს. დომდ.

თორიალებამ, თვალიერება. დაათორიალა – გაიმსტვრა, დაათვალიერა.

თოხლუმ, თოხლო, მ. და სვ. თოლხო.

თოხმაზ, ხის ჩაქუჩი, გურ. კორკოტანა.

თუთიამ, საუდარ-სალოცავების ძირიდან მოტანილი მიწა წამლად (სა-
ბასლი ლ.: „თუთია, თვალის წამალი“).

თუარემ (თურ), თორე (მ), თუარემ; სვ. ადო. „თუარ დაიჯოცებიან“.

თუთაბალია, მალაღური, ბიჭო-გოგია (ეს სირი „თუთა-ბალია“-ს
გაჰკვივისო. და არა ბიჭო-გოგიას“).

თუთან, თუითან, თვითან, თვითონ. სვ. თითვან.

თუებამ, საქმის თუება, გადაიფუჩეჩება. [ჭლის გამოსაწვავი“].

თუნ, თიხის ჭურჭლის გამოსაწვავი ქარხანა (საბ. ლ. „თუნი, ჭურ-

*) წარმოსდ. მეგრ-დამ თ ი რ ი, თოვლი. თიოთირა=თიოთილა=
თურთულა = თრთვილი. იგივე ძირია სახელებში თირისკონი (ნოემბერი)
და თირისდენი (დეკემბერი).

**) აფხაზ. ამზა – მთვარე, ამრა – მზე.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

249

თხელ-ხინკალი, ანტრია.

თხილ, თხილი; უდ. ერეყ, წ. ერეყერ. თხილა-კბილ, ძირის კბილი.

თხლაფამ, ძაან თხელკანიანი და მეტად ტკბილი ჟურძენი.

თხოვნობს, თხოულობს (ქალს). ითხოვნა, ითხოვა.

იგრობან, იქითკენ, აგრობან, აქათკენ.

იამ, ია, იჯია. იი კონამ, იის კონა.

ილიმ-მილიმ, ელეთ-მელეთი, გარდაქანჯვა, გარდახვეწა.

იმაღზედთ, ნახე ხუალ).

იმერ, იქითა: „შეცდომით იმერ შუში წუალ დაუღვენები“ (იხ. ზე-
ინსან, ადამიანი; სვ. ამსვალდ. [მო„ლუყმან ჰაქიმ-ში].

იჰო, იფ. იჰო, როგო ბიბილაძსა. იფ, როგორ ლამაზია, ბიბინაა!

კავ, კავი (სახლის სახურავისა).

კვლომ, კავი, крюкъ.

კაკალი, კაკალი; უდ. უყ, წახ. ხეკვარ.

კაკაბ, კაკაბი; წახ. გაჰკაბა.

კაკანი, უდ. კაკაბსუნ, წ. გაგალა.

კაკაჩ, კაკაჩი (დამე მთვარით ნათელი, საბას. ლექსიკ.).

კამაჭ, გამოუსადეგარი, საოხრო (პირუტყვზე ამოზოხენ).

კამმეჩ, კამმეჩი, მეგრ. კამმეში, ლაზ. გომიში, წ. გემიშ.

კამ, კაი, კარგი; კამ კაც, კაი კაცი.

კამს, კარგია, კაია; კამს, მოვალ, კარგი, მოვალ. [ლო“]

კაპრაშ, ნარგიზის ფერი საბას ლექს,კაპრაში, ყვითელ-მოწით-

კარაზანამ, (მც.) საბ. ლ. კრაზანა ქვევრების საპირეთ ხმარობენ.

კარკატან, მწვარი. კარკატნებ, ჩვრები. [ძვირის წსენება).
 კარტალიმ, ცუდი, მდარე (საბათი: კარტალი, კოლოფი; კატალია.
 კარწახ, წენგო, კოწმახი. [მცირე ეკალთაგან აღმართული“.
 კაწ, ღობუზე სავლელი კარი, ბილიკი. საზ. ლ. „კაწანი, ღობე
 კაწამ, ხის მომცრო ჯამი.
 კაწახ, უმწიფარი ხილი, კაწახი, კოწმახი.
 კაჭამ, ყანჭი, ნაჭერი ნესვისა და მისთანათა; კაჭა კაჭამ, ყანჭ-ყანჭი.
 კაჭვა, ცელვა. დაკაჭეს, გაცულეს. კაჭი იქნა, ვითომ გაიჭრაო.

250

ძველი საქართველო

კდარ, მკვდარი; (ლათინ. cadaver); „კდარ ზაღლ“ = მკვდარ-ძალ
 კედ = ძაბ, ძაფი (ოქრომკედი). [ლი. ფესვი კ. (იხ. მოკ).
 კეკრუხ, მელოტი.
 კერდ, მკერდი. შეად. ბერძნ. cardia.
 კვერცხეულამ, ერბო-კვერცხი.
 კეხვამ, ნისკარტით ჩაჰკვრა; ჩაჰეხა, ჩანისკარტა.
 კიდემ, კიდევ, კიდენ.
 კიდიან, კიდობანი, სვ. კიბდვენ.
 კილან, თიხის პაწია ფიალა, ჯამი.
 კიკომ., ტიკინი, დედუფალა.
 კინამ, რკინა, სვან. ბერეჟ (აქედგან გვარი ბერეჟიანი).
 კინკილ, თხილის ბუჩქის ევაგილები; კინკილებს, კონწიალებს. გურ.
 კირამ, გაქირი. კირხაუწ, მეტის-მეტად მაგარი. [კვინკვილა
 კირკალ, ვაზისაგან გაკეთებული რკალი (აჩეჩისთვის).
 კირკილ, ჩრჩილი.
 კირკნამ, კენკვა, გამოკიკვნა; უმადო მოვნა.
 კლავ, მკლავი; მ. კილუს ს. მეკარ, უ. ქულ, წ. ხილები (მკლავები),
 კუნზვა, კკანძვა, გომოკუნზ, გამოკვანძე. [თათ. ყოლ (ნ. კლიუბ).
 კლერტომ, კლერტი; ამოკლერტვამ, ხნულის გაწმენდა ძირკვებისა
 და გამხმარ ბალახ-ბულახისაგან.
 კლიებ, ხელნები; კლავ, ხელნა.
 კლიტ, კლიტე, ე. კძლა, ს. კჰლ . კლეტვა, მ. კილუა, ს. ლი-კჰლდი.
 კმანზამ, კაზმა, მორთვა, მოკაზმვა. სვ. ლი-კზმე (კაზმა= კამ+ზმა
 (ვით ზარზმა = ზარ + ზმა).
 კმარ, კმარა (ფესვ. კმა), შეად. უკმუოფილება, იკმავა, კმაა = კმარა,
 კნელ, კუნელი. [უკმარი, საკმარი.
 კნუტ, კვნიწი, კნუტ, კნუტი, კნოტი. სვ. კიტავ.
 კოიპა (კოპიჭა), ტანდაბალი კაცი, ჩია კაცი (საბას ლექსიკ.: „კო-
 პიჭი, მიწა შეყინებული“).
 კოლა, მაგიერ; მის კოლა, მის მაგიერ (კოლა სიტუვიდგან კვალად).
 კოლ, კვალი; დაკოლეს, დაკვალეს, დაჭლიკეს; კოლსუკან წაუდა,
 კოლტ-კოლტ, მურკლ-მურკლი. [კვალს გაჰყვა-
 კოკომ, კვერი, კოკორა.

კომლ, კვამლი, ბოლი; მ. კუმა, ს. კუამ, უდ. კუინ.

კორბაკ, მომრგვალო და მკვრივი (კუნძი, კაცი და სხ.).
კორემ, უღლის შუაი.
კორთემ, თარო (საბას ლექსი. „იკორთა, ფიცრის თარო“).
კორკორამ, ბარად სოკოსავით ამობურცებული გორაკი.
კორსალამ, ზზრიალა შეადარე სორსლება).
კოტა, ჩჩვილთ უკანა ტანი. [ვი და სხ.
კოტმან, მრგვალი მაღლობი, კოდმანი; აკოკოლავებული დიდი ხვა-
კოტოში, გრძელტრიანი გოგრის ჭურჭელი, ღვინის ამოსაღებად
კოფხალ, კუფხალი, კიმული. [ქვევრიდამ, გურ. კოპე.
კოჭანამ, მუხლის საკოჭე, საკუჭავი, საკეცი.
კოჭოპ, კოჭობი, მცირე ქოთანნი.
კრენჩხამ, კრეჭა; გაკრინჩხა, გაკრიჭა. გურ. ხუჭვა.
კრეცა, წვერების (მცენარეთა და სხ.) მოკვნეტა, მოკვრეცა.
კუდბაწალა, კუდბაწარა და მრავალფერა ჭიაა.
კუდრუცანი, ცხვრის დუმის კუდი.
კუდურ, კუდა, უკუდო. 2 მსაჯულთა, 23,1: კუდური *).
კუვ=კუიბაკანაი, კუ. [კუნთი.
კუთვლა, რბილი ხორცების გამოჭრა. წარმოსდ. სიტყვიდამ კუთი=
კულუფა, უჯრა, კოლოფი კიდობანსა თუ მაგიდაში (шкатулка).
კული (ტული), ლეკვის დასამახებელი ხმა.
კუნზ, ხის კოტორი (ნაჭერი) სამფეხა სკამად.
კუნტამ, კუტი (პური). შეად. მოკუნტული, მოკუნტვა.
კურია კვიცი, ტაიჭი, ქვირა, ურა ძველად კორი: „კორი პალარ-
 კურტმითა“ – კვიცი პალან-კურტნით (იხ. ჟორდანას ქრ.,
კურკომ, კრკო, რკო. [1, გვ. 8).

*) სვანურში უარყოფით ნაწილაკი უ=ურ=არ ესმის სიტყვას ბო-
 ლოში: ტოტ-ურ, უტოტო, ჯან-ურ, უჯანო, ში-ურ, უხელო, ნიც-ურ,
 უწყლო. მსგავსადვე ინგ. კუდ-ურ≡კუდ ა(რ). შეად. მეგრ. ჩხე ცხელი,
 ჩხ-ური, ცივი, ჩე (თერთი)–თეთრი, უჩა–(უთეთრო), – შავი. იგივე ჩნდე-
 ბა სიტყ. ყრ-უ=ყურ=უ, ყურა (უყურო), მეგ. სოთინი-ვარ (სადამე-არ)
 არსად, სოლეთინ-ვარ (საით არ), არსაით.

252 ძველი საქართველო

კურკურამ, გვრიტი, დოია. [ცინვით.
კურტ, კრუხი; კურტაბულა.ი, დაკრუხებული (კაცზედ იტევიან და-
კუსკუს, სწრაფად და სანდომიანად მოსიტუვაობა. საბას ლ.: „კის-
 კასი, სწრაფად მქცევი“. ჩაკუსკუსა, მწყაზრად ჩაილაპა-
კუტი, წიწილებიანი კრუხი; (კრუტი, საბას ლექსიკ.). [რაკა.
კუტკუტ, მოკუტკუტება, მიაღერება, მაგალ. მამალი უკუტკუტებს
 დედალს, კრუხი – წიწილებს და სხ.
კუჭკუდ, გუგული; კუჭკუ, გუგუ; სვ. გაგუ; უდ. კუჭკუ, წახ. დუჭ-
 კუდ. (საბას ლ.: კუკუ, გუგულის ხმიანობა).
კუნტულამ, თვალის ფჩხილი (კვინტილა, კვინწილა საბას ლ.).
კუნტუზ, კლდისა ანუ აწოწოლავებულ მთის მწვერვალი, კენწერო,
 კორტოხი, ჭიუხი (ფშ.), წვანჯი (მეგრ.), კაცს (სვ.), contus.
კურუამ, კვირა. კურუა დღემს=კვირა დღეა.
კურუმტავ, კვირისტავი.
კუც, კვიცი, კუიცი, კიცვი.

კუჭვა, კუმშვა, კუნჭვა.
კუჭულაჲ, კუტალაჲ.

ლაგან, ლაკანი, დიდი თევზი სპილენძისა.
ლაგლაგ, უდ. ლაგლენგ, წ. ლაკლაგ.
ლაკოჲ, ლაკვა, წულის საჟენი ჯურღმული.
ლალუჲ, ჩვილთა საძილე ჭოჭინა.
ლამ, შლამი, ლამი.
ლამლაჲ, საჭოჭინე ნანინა.
ლაპარიკ, ლაპარაკი; ლაპარიკობს. [სავენახე ლარად, ლავნად.
ლარტაჲ, ნაკაფი კაკლის ხე, რომლის მოჭრილ ტოტებს ჰქერქენ
ლასტ, ჩელტი, ლასტი წკნელისა.
ლაფ, თლათ ; „ლაფ კამს“, თლათ კარგია. [ლოქორია
ლაფოჩქინაჲ (ლოფოჩქინა), ლოკოკინა, მ. ფერწო, ს. მჰუანც, გურ.
ლაფჩინ, წალა, უ. ლაფჩინ (იმერეთში ყველგან ლაფჩინს ამბობენ).
ლალღალღ, წყალში ქანება, გავლება (ნ. გალღლღლება).
ლადღოზ, მადლა და წვრილად აურილი ხე (ლექსიკონში „ლადღოზა,
ლაყინტარაჲ, ცუდამშრალა, უსაქმოდ მოხეტიალე. [წვრილი სარი“).

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

253

ლაშქარაჲ, მცენარეა, ისფერად იშლება კაბიან ხიშტიანად. ყმაწვილე-
ბი უვავილებს აძრობენ, წყალში სხამენ და ერთობიან მათ
დაჯახება-ტრიალით.
ლაჯვა, ფეხით ლახვა, თრგუნვა, ქელვა; ულაყ ცხენის ჭაკზე მისვ-
ლეჲ, ალალი (ფრინვ.). [ლა-დამაკება. დალაკა, დაამაკა ჭაკი.
ლემზაჲ, დიდი ბარდი; ლემზიან, ბარდნალი.
ლექლარ, „ფრაკის“ მსგავსი სცმელი (ქალებისა).
ლეღ, ლეღვი, მეგრ. ლუღი, სვ. ლუღ.
ლეჩაქი, წახ. ლეჩაქ. [ლამაზი).
ლილიჲ, საამური ღიღინი (საბას ლექსიკ.: ლილია, ჩვილთა მიერ
ლინგ, კეტი ტივთა მისაწევ-მოსაწევად; დალინგვა, ლინგით დაცურე-
ბა, მიწევა (საბ. ლ.: ლინგი, ფიცრის კიდე).
ლიცლიც, ლიცლიცი (შეადარე სვან. „ლიც“, წყალი).
ლოგინ, кровать (ს. ლ. : საწოლად შემზადებული ფიცარი ფეხიანი).
ლომპურ, სველ-წყლიანი ადგილი, ნამეტან დასველებული. აქედგან
ქართული, „მოლუმპული“, „მოლუმპვა“.
ლოღათ, ლაპარაკი, კილო, საუბარი, ბერძნ. Λόγος (ლოღოს).
ლულეინ, ლულუინი, ლულიანი ლიტრა.
ლულუკი, ლულეინის ან მისთანა ჭურჭლის ონკანი, ფსიდი.

მა, შემოკლებ. მადლმა, მანი. შეად. ღმერთიმა = ღმერთმანი, ღმე-
რთის მადლმა, ზისმა, წყლისმა.
მამზალ, დამატებულს მუცელი რომ შეეტყობა.
მანაჲ, ხელ-მარგილი.
მარაზ, ფოჩებ დაყოლებული წვრილი თოკი.
მარჟენაჲ, მარჯვენა, მ. მარბგვანი, ს. ლარსგვან.
მარხილ, ზვავი დიდი.
მახეტა, მოიხვეტა, უცხად გაიქც-გადიკარგა.

მასკან, მასკვან, მერმე (თავდაპირველად მას უკან).

მასკულად, ვარსკვლავი, მასკვლავი.

მაღად=მოდ, მოდი, მო; წად, წადი, წა. [რდო დაგეკარგებაო].

მაჩ, მაჩვი. მაჩი კარაქი, დაიკარაქი (მაჩვის კარაქი რომ წაისო, სუ-
მაჩქატელად, ღამურა. საბას ლ.: მაჩქათელი, მღამიობი, გ. მეღამია.

254

ძველი საქართველო

მაჭკალ, მაჭანკალი (ფესვ. წეკვა, კდევა, ნიშნის დადება).

მეეგდა, მოედო (зацепился); მეეგდა, მოეთრია.

მეეჩენა. მოეჩვენს = пригрозил.

მეზებელ, მეზობელი, სვ. მუზებელ, სიტყვიდამ ეზედ, ეზო.

მეზურ, მოზვერი, სვ. მეზ, მრავლობ. მოზარ. სიტყვიდამ აზავე-

მელაკუდა, რქაწითელა (ყურძ.). [რი, დიდი ხარი.

მემზანაგობად, ქორწილის წინაღამის ვახშმოზა ნეფიონის უმახლობე-
ლეს ნათესავებისა და მეგობრებისა (სიტყ. მზა, მზეოფნა).

მემზანაგობე, მემზანაგობის სამახარობლოდ სადედოფლოსას გაგზავ-
ნილი კაცი.

მენამ, თიხის ნახევარ-ქვევრა, რომელშიაც ბაწრებსა და შალებს დე-
ბენ. საბ. ლ. „მენასა კახნით ტაგარსა უწოდენ და იგიცა

მენაჲ, ვენახი, სვ. მენაჲ=ვენახ *). [ტკბილის სადგომია“.

მეილან, მეტის-მეტად შავი, მრუმი.

მერანდომ, მოწითანო ყურძენი.

მერახულად, საშემოდგომო სხალი.

მეროვ, რა ვიცი, რა ვთქვა.

[მელქანს ამბობენ.

მერქანი, მუხის და სხვ. მაგარ ხეების გული სასარეა. დუშეთისკენ

მექვერეი, მექვევრე.

[ოსნებელი.

მთავნებელ, მთავნებელი, შემძლებელი შეასრულოს რაიმე საქმე, მთა-

*) ვაზის სამშობლოდ მეცნიერებს მიაჩნიათ საქართველო (იხ. ალფ. დეკანდოლის „мьсто происх. воздѣлываемыхъ растеній“, გვ. 191–193). ვენახ-ღვინის სახელი ჩვენშიაცა და ბევრგან სხვაგანაც თითქმის ერთი და იგივეა: vinum (ლათ.), οινος (ბერძ.), vigne (ფრანგ.), вино, Виноградник და სხ. ჩვენში „ღ“ ხან ემატება სიტყვებს, ხან აკლდება: ვაჭარი – ღვაჭარი (ხევს.) – ღვაჭარ (სვ.), ვაჟი – ღვაჟი (ხევს.) – ღვაჟ. (სვ.), ლევა–ღლევა (ხევს.), მეტი–ღმეტ დღენდღელი – (ხევს.), ასვლა–ღსვლა, ადგომა–ღდგომა, მიაღწია–მი-აწია, და სხ. და ამიტომაც, საფიქრებელია, უუძველეს დროს ან აღვი-ნო“ (მეგ. ღვინი, სვ. ღვინალ, ღვინელ, ღუნეი) ითქმოდა ვინო-დ და ოვნო-დ და ან „ვენახი“ ღვენახ-ად (მეგრ. ბინეხი), და ამ შემთხვევაში ეს სიტყვა უნდა წარმოებულიყო ასრე: ღვინეხი – ღვენახი – ვენახი – მე-ნაჲ (ხი სიმო. მაჩვენებელი დაბოლოებაა: ფარა–ფარეხი, არიან–არი-ხ, გა-ქვ-თ=ინგ. გა-ქო-ყ=სვ. ჯუ-ლო-ხ, ა-ქვ-თ=აქო-ყ=ხუ-ლო-ხ).

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

255

მალო, ლამაზო, მოხდენილო (ალერსი კატისადმი).

მინ, ვინ, მ. მინ; მინა? ვინ არი; მანამ, ვინმე, ვერავინ; ერმი-
მიშევლ=მიშუვლ, ვირთაგვა ველური. [ნამ, ერთი ვინმე.

მიწრო, ვიწრო, მიწრო, იწრო.

მიხივისივებს, მიიზლაზნება, ძლივს ფეხს მიათრევს (ნ. ხივხივობს).
 მოკ, მოკვდი; მოვკ, მოჰკ, მოკდო (მოკვდი, მოკვდი). მამკალ,
 მომკალ, მამკლელ, მომკვლელი. ფესვია კ.
 მომ, მო, მოდი; წამ, წა, წადი; მივ, მიდის, მივა (ლს), = მეგრ.
 მეურს; მოხუდე, მოხვიდე! მოვდ, მოჰდ, მოვდით, მოჰ-
 დით; მუელ, მეხელ, მოვდა; წეველ, წეხელ, წავდა; გუ-
 მუელ, გომოხელ, გომოვდა; გუმუელ, გომოხელით, გო-
 მოვდნენ.
 მოკოდვა, კოდვა, პირვა წისქვილის ქვისა. მან კოდ, მოკოდილი,
 კოდილი, შეად. სვ. კადა, ცული, ლიკად, კოდვა, ჭრა.
 მოთოლა, ჩამოსთვალა; ჩათოლ, ჩათვალე; „ჩათლუთ წაიკითხე“.
 მოლურტვა, მოლუმჰვა, მოთუთხვნა.
 მოჟამებულ, მომწიფებულა.
 მოსადრვა ანუ მოსაზვრა, საქმის გამოსინჯვა მის დაწუებად.
 მოსარქლება, პირქვე დამხოვა ქვაბისა და მისთანათა; მოსარქლა,
 გადმოაბრუნა სავსე ქვაბი ან სხვა ჭურჭელი; მოსარქლე-
 ბა სიტუვიდგან სარქველი).
 მოფეხვა, გამოდარება; მყიფესა, გამოიდარა; სვ. მაფხე.
 მოყივილება, შერცხვენა, სახელის გატეხვა, თავ-მოჭრა.
 მოჩიდვა, (იხ. ქვემო ჩადი).
 მოღება, მოტანა, მეგრ. მოღალა. მაღლ, მოიტა. [სჭუტავ.
 მოჭუტვა, მოხუჭვა. „თოლებს რაღბე შეუტავა“? თვალს რად
 მრიალი, ბრიალი; თოლები დაუმრიალა“, თვალი დაუმრიალა.
 მუკუზ, მუგუზალი, ნუგუზალი; ს. მუღვაზ, (შეად. გუზგუზება).
 მუზდურ, მიზდური. მიზდი, ქირა, სარგო=რუს. мзда, (იხ. გა-
 მოსვლ. 22.15).
 მუკენი, ლატანი, ჩალის დასამაგრებლად სახლის კავებზე.
 მურ, მური; ახალი გამოსული პარკის ჭია.
 მურკლ, კომტი ცომში გინა კარგა მოუხელავს პურში.

256 ძველი საქართველო

მურკნა, ძალიან გათეთრება (IX საუკ. სახარ. № 98, მარკ. 2.21:
 „არავინ სადგმელი უმურკნელი ახალი დაადგის სამოსელ-
 მურდალ, მურტალი; გაუტანელი კაცი სა ძუელსა“).
 მუჩაქ, მუმლი.
 მუხამ, უდ. მაკნახოდ, წახ. მუჯ.

ნაბუთა, ნაბოლარა, პატარა.
 ნადი, ნადი, მამითადი.
 ნამ, ნამი, უდ. ნამ, წ. ნამ.
 ნაზუქ, ნაზუქი=ნასუქი.
 ნავ, ნავი, მეგრ. ნიში, სვ. ნავ, უდ. ნავ, წ. ნავ.
 ნაკენჩხალ, ნაკერჩხალი.
 ნამკუდ, ხრილი. წისქვილის ქვის გარშემო დაშთენილი ფქვილი.
 ნანამ, ნენა (დედა), ლეკ. ნინო.
 ნაჟდელ, ნაღველი = ნავდელი (ტობია 6.5).
 ნატარ, ნავალი. „ბევრ ნატარ“, ბევრი ქვეყნების მომვლელი კაცი.
 ნაქურჩელ, სიმინდს გაურევიანებული ტარო. [ლად.

ნაყელავ, მოკლული ნადირის თავ-ყელ-კისერი მისის მკვლელის წინ
ნაწეკ, დაკვნიწებული ბრინჯი; წეკვა, კვნიწება; კერცხ დაიწეკა, კვერ-
ცხი ნაკრავია; წეკა, ჩეკა, წვრილად ჭდევია.

ნაწლიებ, ნაწლევი, ნაწლევები.

ნაცარ-ქათამა, ქათამ-ნაცარა (იმერ.), ბალახია.

ნაჰარ, ნაყრი. ნაქარ-ქნა, დანაყრება.

ნდომა, მინ(დ), გინ(დ), უნ(დ). საბ. ლ.: „უნა, უნდას ნაკვეთი“.

ნელამ, ჯიში ხეხილთა, რომლის ნუოფი გვიან მწიფდება; ადრეუ-
ლამ, ნელაზედ ადრეული, მაგ. შვინდი ზოგია ნელა,
ზოგი ადრეულა, აგრეთვე ადრეულა თხილი და სხ.

ნეპერ, ქაფი, პერი. სახარებაში: პეროის, იდუქვის.

ნეზ, ნეზვი.

ნერგ = მერგ, მორგვი.

ნეს, ნესვი.

ნეტა, ნეტავი, ნეტარ; მ. ნოტე, ს. ნატლავ.

ნიგორ, ნიორი, ს. ნავრა; ნუგრიკიჭ, ნივრის კბილი, კიჭი.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

257

ნიკნიკა, კიკნი; ნიკას დაუეენებლად მოლაპარაკე.

ნინიმა, ძროხა (საალერსო სიტყვა).

ნიღნიღამ, ჯუჯღუნა.

ნუგან, პარკის მოყვანა. მენუგნე, ის, რომელსაც პარკი მოჰყავს.

ნუგნობა, პარკის მოყვანის დრო.

ოგი=ოგგი, აგე.

ოთქუმ, წელის ტკაცუნება, ჭკანტი.

ომომ, ამო, ამოდი; ჩად, ჩადი, ჩა; ომოვდა, ამოვიდა.

ორეურამ, ორ-ყურიანი ქილა, საწველელი.

ოხხამ, ბარაქალა, ვაშა.

პანკლიან, წვირიანი, პანკვლიანი.

პანტასვი პური, პანტასებრ ჰვენია, დაცვივწულა.

პაპამ, მეგრ. ბაბუ, სვ. ბაბა, უდ. ქალ-ბაბა, წახ. ბაბა დედე, თათრ.

ბაბასი. შეად. ბერძ. πάπιος – პაპა, παππεπιπαπιος – პა-
პაჰ, (პაჰ-პაჰ), პაი-პაი! ბერძნ. παπα. [პის პაპა.

პატა, ცოტა; პატპატა, ცოტ-ცოტა. პატატამ=პაწაწამ (ნ. პიწიწამ).

პატამორჩ, კინაღამ, ცოტას გასწყდა (პატარა+მორჩა).

პატრამ, პატარა. პტარზალ, პატარ(ა)-რძალი.

პაშტამ, პაშტაი, საკმაო, ცოტაზე მეტი (იხ. ვეფხ.ტყ.).

პირ, პირისახე; ყბამ, პირი. „პირ ჰუჩენა“, პირი უჩვენა, კბილი გაშინ-
პირანდ, აღმა წასვლა; თავქე, ქვემოთკენ, თავქვე წასვლა. [ჯაო.

პირყუა, დაჩლუნგებული (პირი ყუად ქცეული).

პირსაღმომ, ძილის პირი, საღამოს შემდეგი დრო.

პირს-გომოვდა, ნიღაბი აიხადა, თავის საქციელის აღარ სცხვენია.

პიწიწამ, პაწაწა; პიწწამ, პწია, პაწა*). [წარბით ძრვა უხამსად“.

პლარტუნ, თვალთა ან ყურთ უშნოდ ძრვა. საბას ლ.: „ბლანტუნი, თვალ-

- *) ს უ ლ მ ც ი რ ე : პიწა (=ბეწო)–პიწწა–პიწიწა (პაწაწა).
 მ ც ი რ ე ზ ე დ მ ე ტ ი : პატა, პატატა, პატრა (პტა), ცოტა.
 ცოტა ზ ე მ ე ტ ი : პაშტად.
 პაშტა ზ ე დ მ ე ტ ი : ბევრი.
 1. პიწწა ხან, 2. პატა-ხან, 3. პაშტა-ხან, 4. ბევრ ხან. [много).
 მომკეს პიწწად, პატაი, პაშტად, ბევრ (малость, немного, достаточно,

17

258

ბველი საქართველო

პრაკუნი, ბაკუნი. მიაპრაკუნებს, ცხენს მიაჭენებს. პრაკი-პრუკი, ბა-
 პუწიკა (პუწია), ფუჩინა (საალერსო სიტყვაა). [კი-ბუკი.

ჟაბ, ჯერი, ჯაგი; ცახის ცოცხი. საბას ლ.: ჯაგვი, წვრილი ჩირ-
 გვი. მეგრ. ჯა, ხე.

ჟაგან, მაგარი მცენარეა სახლების სახურავად და სხვაფრივ ვარგობს.
 საბას ლ.: „ჯაგანი, წკეპლი თევზთა და ხილთა ასასხმელი“.

ჟანგო, ვითარცა: ქა ჯან ანუ ქა (გო შემოკლ. გოგო).

ჟევემ, მჟავე. ჟევე-ჟევემ, მჟავ-მჟავე; ჟევიან, მჟავიანი.

ჟევენამ, მჟაუნა.

ჟენგრამ, დაბერებული სვია.

ჟერგამ, მწკრივი, რიგი, კვალი; ჟერგა ჟერგა, რიგ-რიგადა; „ჟერ-
 გაჟერგა ბალებო, ლამაზ-ლამაზ ქალებო“).

ჟილ, კირის სითხით სქლად მოლესულობა სხვენისა.

ჟინამ, ზემო სართულის უმოაჯირო „ბალკონი“ (ალბად სიტყვიდ-
 ჟინჟაკ, მოუსვენარი, ამყოლი. [გან ზენა, მ. ჟინი, სვ. ჟიბავ).

ჟინჭარ, ჟინჭარი, მ. ჭუჭელი, სვ. მერხელ (მე-X ს. ხელნ. № 1,
 გვ. 657: ჯინჭარი).

ჟიჟნაყ, დაბეჭილი, დაჟეჟილ–დანაეილი შინდი, ქლიავი და სხ.

ჟიჟმატ, წვრილი, ჟიჟმატი.

ჟილ, მჯილი, მეგ. ჯიხი.

ჟორ, ჯვარი; ჟორ-გაჭრავი, ჯვარის წერა.

ჟრილი. დიდ ქვაბში არ ეტეოდა, პატარაში ჟრილ იყო!

ჟულ, რჯული, სჯული (თუმცა-და ამბობენ ურჯულო და არა უუჯულო).

ჟუან, ცოლ-ქმრობის გემოგაულებელი (ქალი ან ვაჟი).

ჟუნვამ, ჟონა, ჟვენა, ჟურვა (ნაჟური, ნაწური. ჟურ-ღმული). ამავე
 ფესვისა ჟუჟუნა, ჟანტი (ნესტი), ჟუნტად.

ჟუნტად, სურდო. საბას ლ.: ჟვინტი, დიდი წვინტლი.

ჟუჟუქ, კარის ძღურბლი; მასრა-კიტრი. [დარე დუჟი).

ჟუტ, ფურთხი, მ. ფურტანა, სვ. ნაშყ; შეაჟუტა, შეაფურთხა (შე-

*) ჩარიგებულო ბლებო, ლამაზ-ლამაზ ქალებო.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

259

რამბე (თ), რათ, რისთვის.

რამმ, რამმე, რამე. მა რამსა, მაშ რა არი. არმსა? – რამდარა, რა,

არს? – რამ არ არის, ე. ი. რა არი? არა რამ;რამმ

მამმ, რამე-რუმე. ერ რამმ არ მაქ= ერთი რამეარ მაქეს,

ე.ი. არა მაქვს რა.

რახრახ, რახრახი, წყალთა ჩქარი დენა. მისგან: არხი. სვ. სა-რაგ (წყარო), სირაჯი (საბ. ლ.), საარხო სადინარი, კალაპოტი.

რემჰან, რეჰანი.

რინკ, უღელი ძაღლთათვის რომ მწიფე ვენახში ვერ შევიდნენ; და რინკა, რინკი ყელზე აუდო. (რიკი?).

რიწყ, სარჩო-საბადებელი; რიწყს გაგიწყვეტ, ლუკმას მოგისპობ.

როგორა? როგორ? როგო, რავა. როგო ხარა? – კად გორა, კარგა, კაი გვარად.

როყინ, კამეჩის ყროყინი. საბას ლ.: როყიო, მაღალი და უშნო ხმა.

რუგრუმ, როგორ, როგორუმე=რავარომე.

რუგუარა (ჰუგუარა), როგორ არა (რავუარ არა).

[მიდიხარ.

სა (სადა), მ. სო, სოდე; სა არისა, სად არის. „სა მიჰდი“, სად

საბზუჟე, საბზუვე, საბზელი (და არა საბძელი!).

საგრილო, ქოლგა (თათრ. ქელგა). [(გულვა=ხურვა).

საგულავ დანა, კალმის დანა. დანა, რომელიც იკეცება, იხურება

სავაზირო, დასასაქმებელი ყმწვილი ან კაცი; დაჰვაზირა, უბრძანა,

სავალა, მაქო. [შეუკვეთა; დავაზირებული, შეკვეთილი.

საზაზ, ქვაბების სახეხი, ვაზის ტყავისაგან ნახევ-გაკეთებული.

საზვე, სარმევე (კაცის სიმაღლე ძროზე ჩამოცმული ურმის თვა-
ლი რძე-მაწვნის ორეურების შესანახად).

სათოლე სათვალე, მ. სათოლე, სვ. სათალ.

სთვე, სათივე. (თივას კი ჯმელ-ბალახს ეძახიან).

საიკალ, ბოძკინტი, საკავი, подпора.

საკან, დიდი კიდობანი, ბელელი.

საკეკ, საკენკი; საკეკი-ქარ, შაკიკი.

საკეს, კვესი; კესება, კვესება. (ამავე ფესვისა გუზგუზი, კოცონი).

საკუწელ, სქელი ფიცარი, ხორცის დასაკეპ-დასანაყად.

260

ძველი საქართველო

საკმანზ, საკმაზი, საკმაზავი, საკაზმავი, მ. ოკაზმაკი, სვ. ნაკზმუნ.

საკმელი, საკმეველი, მ. ოკუმაფუ, სვ. საკმელ. (=საკომლებელი).

საკუნზურ, მწვადებ აგებულ შამფურის დასაფიცხებული სასთუ-
ლი (გამომწვარ თიხისგან).

სალაჟა, მკვდრის ასაწევი კ ი ბ ე =კუბო, носилки, поланкинъ (ამ
კუბოთი მოასვენეს ავადმყოფი თამარ მეფე ნაჭარმაგევი
დამ ტფილისს). იგი იგივე სვანური კიბ-დვენია, ქართ.
კიდობანი, ინგ. კიდბან (ასაკიდი, ასაწევი მსგავსად ურია-
თა კიდობანისა). კიბდვენ-ს შეად. κίβωτος, кивотъ,
ковчегъ [ბული ნადირთა სალოკად.

სალოკ, კლდიდგან მჟონავი მთის წვარო, მონადირეთაგან დამლაშე-
სამარვან, სამაროვანი, სასაფლაო. სამარიებ, სამარეები, სასაფლაო.

სამხტო, ზვარაკი, საღმთო. სამხტობაი, სამხტოების დაკვლის

სამქი, თითქმის.

სანაყელ, ფილთაქვა

სასელა, სახლის გარემემო წვიმის წყლის სადენი ღარი.

სართხამ, ტყავების გასართხმელი ჭიგოები.
 სასტულ, სასთაული, სასთუმალი, სართული, სასთუნალი.
 სატარელა, სასეირნოდ. სატარელა წაუდნენ, სასეირნოდ, გასართო-
 სატუნემ, ტვინოვანი ძვალი, სატვინე. [ზად წავიდნენ.
 საფუარ, ხაში, მეგრ. საფარი, სვ. საფუარი.
 საყორელი, საყვარული.
 საწელ, საწველი (ძროხა და სხ.).
 საწყაო და საწონი: მ ა რ ც ვ ა ლ თ ა : თაღარი 30 ბაკანი ანუ 6 სა-
 ხემწ. კასრი, ბაკანი $\frac{1}{30}$ თაღარი, ანუ $\frac{1}{5}$ სახემწ. კასრი.
 ა დ გ ი ლ თ ა : თაღარ ადგილზე ითესება 30 ბაკანი ხორ-
 ბალი; მხარი 2 ადლია, ადლი 20 გოჯია, ს ი თ ხ ე თ ა :
 თაღარი ღვინო 30 ჩფია, ჩაფი – 6 ბოთლი, არაწი 1 $\frac{1}{2}$
 ბოთლი. ს ა წ ო ნ თ : ბათმანი 20 გირვან ანუ $\frac{1}{2}$, ფუ-
 თი, ისტილი – $\frac{1}{2}$, გირ., რუბი – $\frac{1}{2}$, ისტილი.
 სახლი-დიდ, სახლის დიდი, უფროსი.
 საჯელ, საცმელის სახელი, სახელო, ხოლო სახელ, ადამიანთა სახე-
 სეძრამ, სერა. [ლი (=ზახელი, ზახნა. შეად. სვ. ჟახე = სახელი.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

261

სელ, შრატი, გურ. სველი.
 სეველ (სეველ), სველი, სოველი, დასეველდა, დასეველდა
 სიზემ, სიძე, მეგრ. სინჯა, სვ. ჩიჟე.
 სიმარტლ, ზღმარტლი.
 სიპ, სარქველი; სიიქუამ, სარქველის ქვა საბ. ლ.: „სიპი, ქვა
 სირთ, სერი მთისა. [გლუსუნა და ცეცხლში მტკრცელვალ“.
 სლანკ=წლანკ, თხელ-თხელი წვენი.
 სლოყინ, სლოკინი. ასლოყინებს, ასლოკინებს..
 სლუკ, სვლიკი. სლუკა რამდ, მსვლიკი რამ.
 სმანდ, სიმიინდი, სიმიდი.
 სონილ, სანულებელი, სუნნელი. [შესცდა.
 სტენა, ცდენა. აასტინა, ააცდინა. ასტა, ასცდა. შესტა, შეიშალა,
 სტენა, სტვენა, წახ. სეთ. დაუსტუნ, დაუშტვინე.
 სულისამღებელ, მომაკვდავის სულის მიმღებელი ანგელოზი.
 სულპურ, ალაპი, ორმოცის წირვა (სულის პური).
 სუნაკ, მსუნაგი. როგო სუნაკ რამდია, რა მსუნაგია.
 სურსულმ, სირსველა.
 სუსმატ, საჭმლისათვის სულწასული, ფრიად მსუნაგი.
 „სქელ თავ მოუბრუნა“, მტერს ჯოხის სქელი მხარე მოუბრუნა, მო-
 სხალ, მსხალი, მ. სხული, სვ. იცხ, წახ. ჯიხა. [უღერაო.
 სხომ, სხვა, სხუა. მთიულურად: ცხომ. სხოთა ჭირ-ღობეს ჩხირ.
 სხოპლამ, სხვირპლი.

ტაბაკ, მრგვალი დიდი თაბახი. შუად. სვ. ლი-ტაბუ, თლა.
 ტაბლამ, მკვდრის კერძი.
 ტაბლობამ, ახალი მკვდრის (ანუ ძველთა) მოსახსენებელი ალაპი. სვ.
 ტალახამ, ელენთა. [ლი-ტბაღლი.
 ტანამ, ხბო (რუსთავ. „ტანა-ჯორი“).
 ტანკეტ (ტანკიპ), მცირე კალათა.

ტანსომოზი, ტანისამოსი; ფეხსომოზ, ფეხსამოსი.
ტარბაკ, აპოხტი მსხვილი ნაწლევისა.
ტარ, თითისტარი.
ტარებაჲ იერიში (თათრ.). „ცხენს კად ტარებაჲ აქ“.

262

ძველი საქართველო

ტატად, დიდი ტორი, მეგ. ტუკი, სვ. ფუ.
ტატად, ცაცი, მეგ. ტოტი, სვ. ტვეტ.
ტატიკელად, საქსოვის დასაკიდებელი სამფეხა (სამი ჯოხი წვერში ერთად შეკრული და ბოლოში სამ მხარეს გადამოხლევილი).
ტელად, დანტყელებული ცომი, მოხარშული ხინკლად.
ტეხებაჲ, ატყდომა; ნუ მეტეხები, ნუ მიტყდები, ნუ მყვები.
ტეჰად, ცემა; დამტენა, მცემა. სახისმეტყველში (მე-IX-X საუკ.):
„საგო,რემელითა სასიკოდიწოთა და განგტოჯეპოს შენ“
(გვ. 281)=ინგ. საგრემელით (=რქებით) სასჯდულოდ
და გაგტეპოს (გცემოს, გაგტყიპოს) შენ.
ტიკად (წიკად), წიწილა (საალერსო სიტყვაა).
ტიკი-ტიკი, წია-წია. შეად. ტიკტიკი.
ტიხად, კრიალოსანი ჩამიჩისა, ხრიალა ნიგვზისა. დატიხა, ტიხე-
ტიხრი, მეტად მაგარი მიწა; ქუატიხრ, ქვატიხრი. [ბი ასხა.
ტკეველ, მტკაველი, მეგრ. ტკუ.
ტკეფა (ტკვევა), პირისპირამდის ჭედით ამოვსება.
ტოკაკ, კოტიტა (შეად. მეგრ. კითი, თითი).
ტოლ, წებანი საჭიეში პარკის ჭიათათვის. ტოლტოლი, წება-წება.
ტომეჲ=ჩომეჲ, ჩომბახი. [ნიაწი კაცი და სხ.
ტონი, „რა ტონის კაცია“, რაფერ ჩაცმულობის კაცია; შავ ტო-
ტოპალი, ძირხვენასი, ზამბახის და მისთანათა თაველი, რომელიც
ტორახუტ, კამა. [ფოთლად ან უგავილებად უნდა გადიშალოს.
ტრანტიტი, თული, კარაჩი და მათებრ კაცი.
ტრაპა-ტრუპით, დრიგინ-დრიგინით. ტრაპა-ტრუპით მაჭენებს.
ტრედ, ტრუდი, მეგ. ტორონჯი, სვ. მუგვ (გვრიტი).
ტრიმ, გრძელკუდა (უდუმო) ცხვარი.
ტუგნად, ტუგია, ლეკვი. მეგრ. ლაკვი, სვ. ფაკვნა.
ტუმარად, ტომარა.
ტურად იზებ, მზიურად რომ წვიმს, იმაზედ ამბობენ ხუმრობით.
ტყელ, ბრტყელი. ტყელ-ტყელ ლაპარიკობს.
ტყეჲ, უდ. ჭალაგ, წახ. ჭალაგ.
ტყიმალა-ქლიავ, ტყემალ-ქლიავა.

ს ა ი ნ ი გ ი ლ ო ს

263

ტყიურ-თხილ, გარეული თხილი, მაგარ ნაჭუჭალა. [ჭკვიანი.
ტუნ, ტვინი. მ. ტვინი, სვ. თველ. უტუნოდ, უჭკუოდ. სვ. თველიან,
უგნურ, უგუნური, შეუგნი. [ჩივა.
უვაზირა, უბრძანა, საქმე დაავალა. საბას ლ.: უვაზირა, საქმე ურ-
უთავნა, საქმე შეუსრულა, უთავა
უთჳმ, უთო.
უკანაჲ, უკანაყენ, назадъ (უკან, назадѣ, позади).

უკანახან, უკანახანს, ბოლოს.

ულაყ, შესაბამელი საქონელი (ხარი, კამეჩი) და ახტა ცხენი, ვირი.

ულუფა, ულუფა, კერძი, წილი. სვ. ულუფ.

უმბილ-უმარილოდ, უგბილი, უნდილი.

უმზრახ, უზრახი, უბარი.

უმზრახობად, წითელი პარასკევი (ვინც ამ დღეს დილით ადრე ადა გება და-
გება და უმძრახად ქლიავის ხის ქერქს უკბენს, მას მისი
ნაყოფი კბილს ვედარ მოშჭრისო).

ურწან, უმობელი, უზვი, შვილ-უყოლელი (ძროხა, ფურ-კამეჩი და სხ.).

უღელ, მეგრ უღუ, სვ. უღვა, უდ. ოყ, წახ. ოქჰ.

უჩუმრა, ჩუმათ, იდუმალ. უჩუმრა ეყავ, ჩუმათ იყავი.

უჩუდ, ავადმყოფს რომ ნაწყენი გამოაყრის.

უცან, ძაღლის საწამლავი (მცენ.).

ფათალოდ, სურო (საბას ლ.: „ელიანდრე, სურო, ფათალო“).

ფათათურ, ხელთათმანი, თათებზე ჩასაცმელი.

ფალ, საბუდარი კვერცხი.

ფალას, ფლასი, ძაძა.

ფალასჲ, კაბა გრძელკალთიანი; ვალას.ი., ფრთები ჩამოყრილი.

ფანჯაცმ, ბუნბერაზი.

ფანჯაური, ხეობის სახელია კაკში.

ფაროდ, ფთილა, ფრთილა. მატყლ დააფაროვა.

ფასალლიდ, იგივე ფრანგ. flap, რუს. блины.

ფაფაჩხალჲ = ფაფაჭყალად, ფლავი რომ ძირს-ნაფხეკას გაიკეთებს.

ფაყაწად, ძღარბი; ალბად ბაღაწა (დარეჯანიანში: ბაღა). შეად. „ფაყ-
თა, თავზე დასახურავი (საბ. ლექს.).

264

ძველი საქართველო

„ფაფეი ეირ არ მიჭრის“, ფაფხის ქალა არ მიჭრის, არა მჯერაო.

ფაყლაჲ, ლობიო, ბაკლა, უდ ფახლა, წახ ზყალი

ფაშ, ფაშვი, ს. ფაშარი (მრ რ.).

ფაჩიჩა=ფაჰჩა (თათრ), ხელმწიფე, ფადიშა.

ფაცულიჰ, ჩალფაჩუნა.

ფეტ, ფეტვი, ს. ფატვ, წახ დიკ.

ფეყზედგომელ, ქორწილსა და დიდ წვეულებაში მიმრთმევ-მომრთ-

ფიც, ფიცი, ფუცი; ვუჩი [მევი, მეწდე, მეხორაგე და სხ.

ფლავ. უდ. ფლავ, წახ. ფლავი. ფლავი არის: ა) ხორციანი, ბ) ქო-

ნიანი (ერბო-კარაქიანი), გ) ქინზიანი, დ) ფაყლინი, ე)

ქიქნაგურიანი, ვ) ყახაჟიანი, ზ) კერცხევიანი, ზ) მო-

კალებული, თ) ზეთიანი (ნიგვზის ზეთიანი), ი) დეშამად,

ია) ქათმიანი, იბ) ტოლმიანი, იგ) ჩაშრობილა, იდ) ჩი-

ფორ, ობი; დაფორება, დაობება.

[ლავი (ჩლავი).

ფურ, ფური, სვ. ფურ, ფირვ.

ფურტ, ფილტვი, მ. ფიჟვი, სვ. პერშვა კაცის შესაქმეში (შატ.

ფუსტუყ, ფუნჩულა

[ქრისტი ფირტვა,

ფუჩ, ფუჭი, გაფუჩებულ, გაფუჭებულა. გაფუჩდა, გაფუჭდა.

ფშუნვა, ფშვინვა

ფხლაკუნ=ფხლანკუნ, ფართხალი, ფხვლაკნა.

ქათამ, მეგ. ქოთომი, სვ. ქათალ, უდ. კოკოწ, წახ. კატედ.
 ქად, რქა; მეგრ. ქა, სვ. ქარახს (შეად. ქარასხა, ყანწი, რქა) ქებ
 ქამარ, წახ. ქამერ. [გემეება, რქები გამოება.
 ქალმან, ქალამანი, უდ. ქალამ.
 ქარაცხორ, საბას ლ.: „ქარა, უყურო ცხვარი“.
 ქართულ, სიტევა, ფრაზა, ქართველი
 ქართელ, ქართველი. ქართულები (=ქართულების) ქეყანად შეად.
 თუმ. კ ო ხ ი ვ – ქართველი, კ უ ი ხ – ქართველები, ლევ
 მ უ თ რ ი = მ უ თ უ რ ი – ქართველი (მთური?), მ ო ს ე ქ =
 ქარსავ, თავ-ქარიანი. ქარსავ-ქარსავ ლაპარიკობს [მ უ ს ე ქ = თუმი.
 ქარქარ, ყბედობა, მიქარვა. [და შეაბრძლოდ კარშიკებითა).
 ქარშიკ, კარშიკი (დაბ. № 51, გამოსლ. 26,6 ჰქმნნე კარშიკები

ქაცავატ, გაქუცული, ფოთოლ გაცვივნილი; ფერწასული.
 ქექერ, ღორის მსუქანი ტყავი.
 ქერეჭად, სქელ-მოყომრალო ყანჭ-ყანჭ კანიანი ნესვი; ქერეჭ, მა-
 რიამჭიისა და მისთანათა ზემო ფრთები.
 ქათილად ფურცლის წვრილი ტოტები.
 ქიჩინჩოდ, ჯიბლიბო, მეგ. ქუჩუჩი.
 ქოჯკოვ (თამაშობა: ვისიმე ფაფახს მოთამაშენი წინ წაიგდებენ და
 ფეხის ამოკვრით შორს აგდებენ, პატრონიც მისდევს, რომ
 გამოსტაცოს).
 ქომბად, ცხელ ნაცრის ქვეშ გამოცხობილი პური (შეად. მეგრ. ქო
 ქომოდთი, ქვემოთი, ქვემოდგან. [ბალი, პური).
 ქომოდთიან, ქვემოთ, ქვემო მხარეს.
 ქომქომ, ქვემო მხრიდგან.
 ქონდრიკაც, ქონდრის კაცი.
 ქოფუთ, კოპიტი, წინასწარ მითლილ-მოთლილი ხე, რომლისაგან
 შემდეგში გაითლება ნავი, ფიცარი, სვეტი და სხ.
 ქუბ, დედალი ღორი, ქუბი.
 ქულბად, დიდი ქურა, ხულა ქურიანი.
 ქუჟოდ, საქუსალი.
 ქურმუხი საყდრიმა, ქურმუხის საყდრის მადლმა (ფიცილია).
 ქურუხ, პირქუში,
 ქუქურდ, გოგირდი.
 ქუშუპპა, სკუპი; გურ. წკვერტა, მ. წკაპი, სვ. ლისკვენ.
 ქუჩუ, ძაღლის დასაშოშმინებელი ძახილი

ღამედ, ღამე, წახ. ჰხამ.
 ღაჭოდ, ხაჭო.
 ღდეღ, მღვდელო, მღდელო, მეგ. პაპა, სვ. აპ, ბან, ჩაჩნურ, მო-
 ღერობად მღერა; ღერობს, მღერის. [ძღურ.
 ღირღნა, ღრღნა.
 ღმერთ, მეგ. ღორონთი, ღაზურ. ღომორთი, სვ ღერბეთ, ღერმეთ,
 წახ. ღინიშ, თავასარ ღუცარ, ოსურ. ხუცუ, ჩაჩ დელი
 ღმერთმა, ღმერთმანი; და ასრევე ფიცილი, ზისმა, წყლისმა.

ღმეტ, გარდა; იში ღმეტ, იმის გარდა, იმის მეტი.

ღინჭილომ, ღვინჭილა.

ღლივანწ, სუსტი და წვრილად ტან-ერილი, ღლიოჭი.

ღრაჭუნი, ღრჭენა.

ღორმუჟ, ჩალთუქის (ბრინჯის) მზგავსი და მასზე მოსხვილო მცენარეა, ჩალთუქებში ამოდის და ჩაგრავს ჯეჯილს. ამიტომ მას შჭრიან საქონლისთვის ღონიერი საქმელია.

ღულ, წვრილ-კბილა ნამგალი. (აქედგან ღულამე).

ღურიელ, ღრუბელი. ღურბელ-ნატარ, გუბერნატორი.

ყაპყაპი, ურიის ყვავი, ყაპყაპი იხ. საბას ლექსიკ.).

ყალად, ჭოლოკი.

ყალმახ, კალმახი, სვ. კალმახ.

ყალადან, (საბას ლ.: „ყალადან, უგვარო, მაღალი და სუსტი“).

ყარტლიან, ჭუჭყინი, ბაყლიანი.

ყაჭყაჭ, კაჭკაჭი.

ყახაჟ, ცხვრის ლორი, კახაჯი („შეითან ბაზრიდამ ჰარისა, ხაში, ჯი-
მითიდამ კახაჯისათვის ღორი“ (დავით ბატონიშვილის მუ-
ხამბაზი – ივერია 1879, № 7, გვ. 185).

ყელ, ყელი, სვ. ყია, უდ. ყოყ.

ყენ (ყენება), კენ, უკანაყენ, წინყენ, შინაყენ, შინათკენ. ფშაური კ,
ყივ, ღივი, ავივდა, აღივდა. [კვ: მამისა, სახლისაკვე.

ყინტვრა, ერთი მოსმით გადაკაფვა.

ყინტორამ, (მცენ.); (საბა ლ.: ყინტორი, წყაროს ყინული).

ყინწიპ, თავთავის ყელი.

ყირჟან, არჟანი (ქვაა მძიმე, მოშავო).

ყლეფა, ბრტევნა, სვ. ლი-ბანტყორი.

ყმაწულ, ყმაწვილი, ყმაწული, ყმარწვილი.

ყოვ, ყვავი, მეგრ. გვარია, სვ. ღვამალ, უდ. ღამნა.

ყოვილაძ, ყვავილი, აყოვდა, აყვავილდა.

ყოვშურა (ზღაპრებში), ყვანჩალია.

ყოვიჭყანტამ, ყვითელ-ყვავილებიანი ბალახია.

ყორავამ, ისვრიმი.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

267

ყორყოტ, წერო, ყარყატი.

ყოყომ, მაღალ-მაღალი და ყელყელა კაცი.

ყოხუჟ, კოხუნჯი. საბას ლ.: კოხუნჯიანთა, იმერული ქალამანი“. („არა
დატევება ჩექმიანისა და კოხუნჯიანთა დაპყრობა“
1683 წელს (ქ. ცხ. გვ. 209).

ყროლ (ყრალ), მყრალი, სვ. ყრალ; ააყროლა, აამზორა, აამყრალა.

ყუილ, ყმული.

ყუჟღ, სარქმი. ყუჟღში ადყონა, მიირქვა. დამყუჟღ, მომეხვიე.

ყუჟური, კუთხე. შეაყუჟურა, კუთხეში მიიგდო, საქმე გაუჭირა.

ყურ, უური, წახ ჰკრი.

ყურბელამ, ბოსტანა (საბას ლ.: ყურბელა, მძრომია).

ყურობა, მოვლა, ყურის გდება. ჰყურობს, უვლის, ყურს უგდებს.

ჰუუურ, მოუვარ, უური უგდე.

ყუყ, ღრმად მოხუცი კაცი (დაცინვის კილოის სიტყვაა, ალბად დამყა-
[ყებული]).

შანა, ფიწალი.

შინგლა, არეულ-დარეულად მითიბგ-მოთიბვა.

შაპ, შაბი. უბას შაბავს, პირს შაბავს.

შარანდელ, შარშანდელი; შარს, შარშან; შარშაჰინ, შარშანჰინ.

შარკლა, ფეხებ აყირავება.

შაშ, შაშვი, უდ. ჰაჰი.

შეზრახნაჲ, შეზრახება, შელაპარაკება. პატარმალი, ჩვეულებისამებრ,
უ მ ზ რ ა ხ ა დ არის სახლის უფროსებთან, პირველად რომ
ხმას გასცემს, დაელაპარაკება, იმას ქვიან შეზრახნაჲ.

შეგ, საზამთრო-ნესვისა და მისთანათა მიწაზე გრძლად გართხმული
შენიერ, შევნიერი. [ღერო, ბარდი (იმერ.).]

შეჲ, შედი; შომოჲ, შემოდი.

შეილ შეიტან), შეიტანე.

შერ, მშიერი, მეგრ. შქირენული. [ხვის გატეხა

შერევა, შექცევა: „შეირივარ, ავადმყოფობამ შეაქცია; შერევა, მარ-
შეფიჩხია, ფიჩხით ახვევა (ლობიოსი და მისთანათა).

შეშტრანგ, შანტრანქი

შეცნევა, მიხვედრა, გაგება; შეგაცნოვ, ნაძლევი მოგიგე, „აიდოსტ“.

268

ძველი საქართველო

შეჰმელი, საჰმელი. „მისაც შეჰმელ აქ, ჰკომც აქ“.

შიბი, წრე ქსოვაში (ნახე საბას ლექსიკ.).

შიგნიერი, ფაშვ-ნაწლავ-გულ-ღვიძლი, შინაგანობა.

შიტრიკ, ცუნცრუკა, ცუნდრუკი.

შიშაჲ, შეშა; მეგ. დიშქა, სვ. ზექ, უდ. უშ. წახ. ოს.

შიშარ, მშიშარი.

შრინვა, შიშინი. ქობ შრინავს, ქვაბი შიშინებს.

შიჰამად, შეჰამადი. არის დოს შეჰამადი და რძისა.

შუდასწლ, შვიდანწლი (მც.).

შუდობით, შვიდობით, სვ. შვიდებდ.

შულ, შვილი, ე. ი. მხოლოდ ვაჟი: ორ შულ მყავ, ორი ვაჟი მყავს.

შუნდ, შვინდი; შუნდრიანი, შვინდნარი.

შუპ, შუპილი, ასიება (იხ. საბას ლ.).

შუფრობაჲ, ცეკვა (საბ. ლ. შუმპარი). იშუფრ, იცეკვე. [ჭიროებს.

შფოთ, საქონელი რომ სიცხე-მუშაობისაგან გაშფოთდება, შვებას სა

ჩააკუსკუსა, სანდომიანად და საყვარლად მოიუბნ (შეად. ფშაურ-
ხევსურ. კუსი, ნდომა, სურვა, ძველ. კისკასი, ჩაკისკასე-

ჩაგურგურაჲ, ჩახრილი, წყალვარდნი. [ბა, ჩაკუსკუსება.

ჩად, გვიმრა, ჩადუნა. მთის მცენარეა, მაგარი ღეროები აქვს და
ლამაზი წვრილი ფოთლები; საქონელი არა შჰამს, იხმა-
რება პურის ორმოების მოსაჩადავათ. (ვიდრე პურს ორ-
ში ჩაჰყრიდნენ, მის შიგნითს – ძირს და გარეშემოს გამ-
ხმარ ჩადს სქლად აკვრენ, რომ ხორბალი მიწას არ მი-

ეკაროს და არ დაშმორდეს.
ჩალად, ჭაობის შამბია, წვრილ-წვრილ კონებად შჭრიან და სახლებს
 ხურვენ. მეტად გამძლეა და დიდხანს არა ღებება.
ჩამ, ჩადი; ჩომომ, ჩამო (-დი). **ჩა**-ს უდრის სვ. **ჩუ**: ჩა-გორება =
 ჩალიკი, ნაღარის დასაკვრელი ჩხირი. [ჩუ-(ლი)გვრანი.
ჩალღუმ, ცელი, სვ. მერჩილ.
ჩაჟუტება, ჩაფურთხება, ჩადუჟება. ჩამაჟუტ, ჩამაფურთხე.
ჩარჩავ, ჩარსავი.
ჩაფარ, უავრის ლასტი.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

269

ჩაფკანი, ქალთა ახალოხი.
ჩაქულ, ფურცლის დაბალი ხე.
ჩაღარღანა, არხზედ გაკეთებული ჩახრიალა, ღარღანა.
ჩაცუნცება, ჩაცუცქება.
ჩაჰზაკანი, ოჯახის წილი ნეფისაგან.
ჩაჰკრა, მოულოდნელად რამე წილად ჰხვდა ჩავკარ, ბედმა გამიღი
ჩილაგ, ჩლაგი, უერბოვო ფლაგი. [მა და წილად მხვდა რამე.
ჩინკერ, გამომშრალი ხორცის ნაწილი.
ჩლიქ, ენა ჩლინგი.
ჩორკ, წვრილი და გრძელი ცული; ჩორკნა, ჩორკით ხვრეტა.
ჩომოხეთქულ, მეწყერ წამოსული ადგილი მთისა.
ჩუპეი, ჭიპი, საბას ლ.: ჩუმპე, მუცელ-დაშვებული. (შეად. ჩუპეი
 ჩაუვარდა, კუჭი ჩაუვარდა).
ჩულურ, ჩავარდნილი ადგილი (ჩულურეთი).
ჩუჩაყ, ჩინჩაევი.
ჩხა=კაჩხა, (ფშაურ. კაჩხა), вѣшалка.
ჩხილ, ფრჩხილი, მეგრ. ბირცხა, სვ. ცხა.
ჩხუნკ, ჩხიკვი, კოდალა.
ჩხუტვა, ჭიგოს და მისთანათა ჩეკვა, ჩათლა-ჩამწვეტიანება.
ჩხუტ, ჩაჩეკილი რამ, კუნძი, მორი და მისთანა ჩხუტზე ეება, წვე-
 ტიანზე (სარზე, მარგილზე და სხ.) აეგო, დაუსოო. (ჩხუ-
 ტი მთელი ჩაჩეკილობაა და მისი წვერი კი წვეტი, ინგ.
 წეტ. წეტიან, წვეტიანი შეად. ჩქუთი, ძელთა ამოსათ-
 ლელი (საბ. ლ.).

ცამმეტ, ცამეტი (=სამი+მეტი≡ძველი ათსამეტი*)
ცამ, ცა, სვ. დეც. ცაზე, სვ. დეცარ ჟი (=ცებ-ზე, ცან-ზე).
ცახ, ეკლიანი შამბი (სვ. ცაგ, ეკალი). კონებად მჭრიან და ხმარო-
 ბენ ჭიის შესაცახადა და კალო ეზოების დასაგველ ცოცხ-
 ჯაგად. საბას ლ.: ჩახი, საჭიე კონა ბოჟისთვისა.

*) თს=დს=ძ: მადს=მამს=მაც, გვერდს=ინგ. გერც, ერთსახე=
 ძველ. ერცახე (მე-X ს. ხელნ. № 144, მცხეთის ჯვრის ამალლების სა-
 კითხავში). როსტომიანში გვერც, ახლოს, გვერდს.

ცირის, ელამი.

ცისანგიანდღე, ჟინჟლიანი, ცინგლიანი დღე.

ცისარტყელმ, მეგრ. ცაშ-ორტყაფუ, სვ. დეცი სარტყ.

ციცამ, მშიშარა, გაუბედავი.

ცორვა, ცურვა დაცორდა, დაცურდა.

ცრუთა, ხეზა, ტმასნა. ეცრუთების, ეტმასნება.

ცუნ, ცვილი, წმინდა სანთელი.

ცხენიმგელ, ცხენის გველი (ფერით წითელი და მეტად შხამიანია).

ცხოზელ, პურის მცხოზელი, ხაზაზი.

წაბლ, მეგრ. ჭუბური, უდ. წაბულ, წახ. წაბულ.

წაგილ, მოგიგე, დაგძლიე.

წალდ, მეგრ. ბურჭული, სვ. წალდ, უდ. კიროპ.

წასულ. წანასულ-მანსულ, წასულ-მოსული.

წამპალიკი, ჩჩვილთა (ვაჟთა) სასირცხო.

წაპრ (ზაპრ), ძაპრი. (ფესვ. წაფვა, ძაპრვა).

წარაბაკანამ, ღობემძვრალა ჩიტი, ჭინჭრაქა. საბას ლ.: „წრაპაკანი
ყოველთა სირთა უმცირესია“, გურ. ჭინჭალა.

წსანაყება, წაგვერდება, გადახრა.

წაფა, წევა, გაწევა; შწაფელ, მწეველი, გაწაფ, გაძაბე, გაჭიმე, გა-
სწი. შეად. დაეწაფე, მოწაფე.

წაღან, წელან; წაღანდელ, წელანდელი, ძოღანდელი,

წაღმი, მერმის, წაღმის.

წეკა, ჩეკა. (იხ. ნაწეკ).

წელ, წელიწადი, მეგრ. წანა, სვ. ზა, უდ. უსენ, წახ. სელ.

წელამ, წველა (მაწონი); სწელავს, სწველის.

წენ, წვენი, სვ. წუნ. [ლაქი).

წერ, მწვერვალი, წერ, წვერი, სვ. ვარე (და აქედგან ვარსიმი, და-
წეხელი, წუხელ, წახ. მიჭახტა, მწუხრი.

წიგიპ-წიგი, ჭუჭუ ჯუჯუ!

წივანა-ბალას, შირაქის ბალახი, ურო.

წივა-წავა, დამლა, დაქსაქსვა.

ს ა ი ნ გ ი ლ ი

271

წავაწვა, ხე რომ გაიპატრება მრავალ ნაწილებად.

წილვა; კიტრი დაწილა, რაც კიტრი იყო დიდ წვრილიანად მოკრი-

ფაო; წილ, ახლად გამობმული კიტრი. მ. წილუა, სთვლო-

წიკომ (ციკან), თიკანი, ციკანი, წახ. წეპ. [ზა, კრეფა.

წინდამ, უდ. წინდაკ, წახ. წინდა. [წერ-კენწერ მიმომფრინავი.

წინკერ, კენწერო კინწირო; წინკერენა (ზღაპრებში), ფრინველი, კენ-

წანტვა, თითო-თითოდ მოგება (თამაშობაში) ყოველივესი. გაწინტა,

თითო-თითოდ მოუგო ყოველი (კაკალი, თუ სხვა, რაც

სათამაშო იყო). გაწინტულ, წაგებული კვალწმინდათ.

წინტილიმ, პატარა სირია, სწრაფი, დაუდეგარი., წინტუტუ-ს გა-

წინტლიმს, შტერია, დაუდეგარი. [ჰკივის.

წიპლანკ, მეტად წვრილი, აწოპილი ხუ, კაცი, საბელი და სხ.

წირწინ, აჩეჩის წინა-ტარი. [სხვილი ნაწნავი თმა“

წიწილამ, კოწოლი, დაღალი, ჭავლი, კავები. საბას ლ. : „ ჭავლი,

წკალ, წველი, ბრწყალი, ბრწამლი, რომლითაც მცენარე (ვაზი და სხ.)
 ეხვევა ჭიგოს, ეკვრება მიწას და სხ. დუშ. მაზ. – **კავანა**.
წკინვა, ბრწყინვა, მეტრ. წკინუა, სვ. კჲრი შეად. კრიალა).
წკიპარტლ, წკიპურტი, წკიპარტი.
წკირტიალი, წრტილი. „აწკირტიალებს“, აწრტიალებს.
წკლინტ, სკინტლი. [რება).
წკლუნტ, აბრეშუმის ჭიის განავალი. (ზახვ-ნერგის სასუქად იხმა-
წნეხა, გრეხა წნელის, ვაზისა და მისთანათა. საქმე დაწნისა, საქმე
 გააბრუნდა, სიმართლის გზიდან გადაიყვანა.
წნუან, წნოვანი, წვნიანი.
წნორ, ტირიფი. საბ. ლ.: „წნორი, ველური ტირიფი“.
წოდ, მწვადი, ლეკურ. წოდ.
წოველმ, მწვავე. სწოვს, სწვავს; დაწ, დაწვი; დაწო, დაწვა.
წოორ, სწორე, „წოორ-წოორ ილაპარიკ“, სწორ-სწორე ილაპარაკე.
წოორა, სწორედ.
წუმპალ, დიდი წვეთი, капля. „ურ წუმპალ ჩამაყლა“.
წუმწუმამ, წურწუმა, კუმკუმა, სპილენძის კუტალი.
წუმამ, წვიმა, მეგრ. ჭვიმა, სვ. უჩხა საბ. ლ.: „ისხარი, ჩქარი
წუნწკლა, წუნწვა. [წვიმა.).

წუნწლუტ, წოწოლა.
წყლისმა, წელისმადლმა (ფიცილია).
წყილ, რწყილი, მეგრ. წყირი, სვ. ზისქ.

ჟად, მადი. ლუკ. ჟატ.
ჟანკა, ლუკთა აზნაური.
ჟანჭიკ, ჟინჭილაკი.
ჟერხილ, ჟირხლი.
ჟიბაჭ (=ჭუბაჭ), სულელი, ცეტი.
ჟიმ, მიწა ბალახიანათ აჭრილი ბართა, дернъ.
ჟიპლ, წირპლი; ჟილიან, პირდაუბანელი, წირპლიანი.
ჟირჭიმა, მაჟალო, პანტა.
ჟიყყიყა, ყიჭყიჭა (კაცი). [ზე (სხვენზე) ახმოზენ ბოლზე.
ჟიჭნაგურ, ძეხვი-აპოხტი. მრავალ სურნელოვანით აზავებენ და აყარ
ჟლეძ, მჟლე, მეგრ. ჭკოლა. [კა, დაჩლიქა.
ჟკილ, ჩლიქი, ჭლიკი, მეგ. ჩირქი, სვ. ჩილქ. დაჭკილა, დაჭლი-
ჟლივ-ჟლივ, ჭიკჭიკი მერცხლისა და მისთანათა.
ჟრეძ, მჟრელი. ჟრე ჭკოძ აქ, გამჟრიახი ჭკვა აქვს.
ჟორტკლ, მჟვარტლი (ცინც ოფლი იცის ფეხის თითებში, დაბინ-
ჟოლ, მჟვალი, [დებისას თითებშუა ჭვარტლს იყრიან: ამრობს).
ჟროხ, ჟროლა. ჟროხჟროხ თოლებიან, ჟროლა თვალებიანი.
ჟუაჭუა, დაპატრვა; „ჟუაჭუა იქნა, ნაჟრებად დაიფხრიწაო.
ჟულუკ, ცელქი. ჟულუკი რამძი, ცელქი ვინმეა.
ჟურმაჭუჭუხ, წვრილმანი და ჯოლღო-მოლღო ხალხი ან ხილი.
ჟუჭუნკელა, ციცინათელა.
ჟყოპ, ჭყაპი; თოვლ-ჟეო, თოვლ-ჭყაპი (შეად. მეგრ. წყუ (ჭა),
 რომლისაგან გვაქვს წყურვილი, რწყვა, წყალი, წყარო და სხ.).

ხაპირ, ქვევრიდან ღვინის ამოსახაპი ხაპერი (ხოპე, გურ. ორკონე, კოპე), მიზმული თხილის ორ გრძელი წნელზე.
ხარტვა, ქვევრის ხეხვა, რეცხვა ხარტით (სახარტავ ქვით).
ხახ, მეგრ. ხარხვი, სვ. ხახვ. ხახი თახტა, ხახვის კვალი.
ხახრა, ხარო, სარკმელი.

ს ა ი ნ გ ი ლ ო

273

ხაჭეკალ, საეკლე ბარჯი. საბ. ლ. ხეჩაკალი, ბარჯი, კაპიანი ჯო-
ხეტა, ხვეტა დახეტ, დახვეტე. [ხი, გინა სათევზე ჯოხიჭი].
ხეტა, მოხვეტა, გაქცევა, ოტა. მიხუტა, იოტა, გაიქცა.
ხეწა, ხვეწა, სვ. ხავირწ.
ხივხივოს, ვადნაჩრობით ცხოვრობს.
ხმა, ხუმა, გაღება. ყბამ გაახო „ყბას გაახომს და აღარ მოუჭერს“.
 შეად. „აღახუნით ბჭენი ჯოჯოხეთისანი“.
ხოვ, ხვაი, მეგრ. ხვე, სვ. ლუ-ზვერ შეად. მეზვერე).
ხრალ, ფურცლის (ჩაქულის) სხვილი ტოტები.
ხულ, ხვალე ხვალ. ხულზედით, ხვალზევით (ზეგ), იმაღზედით,
 ხვალზევითისზედით (ზეგის ზეგ).
ხუკერ, ხოკერი, ხის ქერქის ჭურჭელი.
ხუთულ (=ყუთულ), ხუთი ხელეური, ერთად დაწყობილი.
ხუტუკიან, ხუშტურიანი.

ჯალები, ხრაკვა; მოჯალებულ ქათამ, მოხრაკული ქათამი (საბას ლ.:
 „ჯალვა, მარცვალთ შეწვა დამხალა, დასწვა-დასდაგა,
 ჯარემ, მხარე. [მწვავედ სცემა).
ჯარზაბა, გარეული მტრედი.
ჯარ, ხარი, მეგრ. ხოჯი, სვ. ჯან.
ჯამგ, ძლიერი ხმა ხის მოტეხვისა, ახლეჩისა და სხვათაგან.
ჯაფჯაფ, ძლიერი დუდილი, ძვრა კავად, ქაფქაფად.
ჯდომა, ხვდომა, სვ. ლი-ჯედ, მიუჯდა, მიუხვდა, მისწვდა, შეუჯდა,
 შეუძვრა (მაგ. ხბო ძროხას), შეად. გარდამოკდა.
ჯევ, ხევი, ბერძნ. Χειμα (Χεα), წმ. წყალი, წყარო, ხევი
ჯულეულ, ხელეური. საბ. ლ.: მჭელეული, ჯულეული ყანისა (დაბად.
ჯელმანდილ, მანდილი, სვ. ჯისმანდ. [31,7).
ჯემწიფე, მეგრ. ხენწიფე, სვ. ჯელწიფ. (ხელს მეგრულად ჰქვია
 ხე და ამიტომაც ხან ითქმის ხე-მწიფე და ხან ხელ-მწიფე).
ჯერკალ, ხირხალი. ჯერკალ აუუარ, ჩომოუეარ. [გატყდა.
ჯერვა, ტეხვა. პურ გაჯერ, პური გატეხე. უღელ გაიჯერა, უღელი
ჯინცვა, შუჯინცვა, მჭიდროდ ჯდომა ადამიანთა, ჭდევა.
ჯნა, ხვნა, მეგრ. ხონუა, სვ. ლი-ჯნი. მოჯან, მოხანი.

18

274

ძველი საქართველო

კნულ, ხნული (ნახნავი), მეგრ. ნახონა, სვ. ლი-ჯან.
კოცა, ხოცვა, სვ. ლი-ჯცე.
კრულ, ხვრელი. გაკრუტ, გახვრიტე, კრეტა, ნახვრეტი.
კრულ = კურვალი, მხურვალე.

ჰაბა, აბა; უდ. ბელა.

ჰაბად, ორთითი.

ჰადულ, ადვილი.

[ჰელვა, ელვა,

ჰალავ, ალი, სვ. ჰალ. შეად. ალიონი, მეგ. ალონი, სვ. ჰალვენ.

ჰალვა, ალვა (ბრინჯის ფქვილისა და თაფლისაგან აკეთებენ).

ჰად = რად, რა, რაი: რად გინდა? ჰაი = რაი?

ჰა=ჰად, აჩუ, ჰაჩუ.

ჰაშ, ასაკი, ჰასაკი. შეად. თათრ. ჟშ – ასაკი.

ჰადსა = რადსა, რა არი, რა-არს = რაას?

ჰაკაკ, აკაკი (მცენ.).

ჰარაკი, არაკი. სვ. ჰარაკი, მეგ. არიკი.

ჰარად, ვაების მომასწავებელი ხმა-ძახილი (требя).

ჰაჩიჩად, აჩეჩი. საბ. ლ. „აჩაჩა, უღლის არის საცვნელი“.

ჰე, ან ანუ, სვ. ჰედ, მეგ. ვარ.

ჰე, ეგე; ჰეგ, უგ, სვ. ეჯ.

ჰელვა, ელვა, მეგრ. ვალუა, სვ. ლი-ჰლალი.

ჰემგამ, ე მაგან.

ჰემენ=რემენ, რომელი.

ჰენგა, ცხენოსანი ქალი მაყრიონად.

ჰიგეგ-კი, ეგა, ეგ კი.

ჰიშ! ხარის გასარეკი ხმა.

ჰერ, იარე.

ჰოვ, დიად, კი, ჰო, ჰადჰად.

ჰოვჰა! ჰო-ჰო!

ჰომოზს, ისწრაფის გზა გაიკაფოს, იბრძვის, ცდილობს. შეად. ომი.

ჰუმ=მ, უმე; ნულუმ, ნულუმე (კავშ., წმ. ცხ., დავით ბატონიშ.):

„ნულუმე ესე იყო წადილი მისი (№ 278, ბოლოს. დავ.

ს ა ნ გ ი ლ ო

275

ბატ.-სა). ინგ. მეამ=მე-ჰუმ, შენმ=შენ-უმ, დედად-ჰუმ

შემგევლოს, დედა შემოგევლოს.

ჰუმ, ხო, ხომ მე-ჰუმ მჟელ, მე ხო მოვედი; რომ: „ჰეგ ვთქუთ-

ჰუმ, მოვდა“, ეგე ვთქვით, რო მოვიდა.

თვლა:

ერ = ერთ, ცალ, მეგი ართი, სვ. ეშრუ, უდ. სა, ღლიდ. ცა, წახ. სა

ორ, მ. ჟირი, სვ. ჰერი=ჰერი.

სამ, მ. სუმი, სვ. სემი, უდ. ხიბ.

ოთხ, მ. ოთხი, სვ. ვოშთხვ.

ხუთ, მ. ხუთი, სვ. ვოხვიშდ, უდ. ჯო, ყუბაჩ. ხუ, წახ. ჯობლე.

ექს, მ. ამშვი, სვ. უსგვა, უდა. უჯ, ყუბ. ექ, წახ. ჰიხიბლუ.

შუდ, მ. შქვითი, სვ. იშვიდ.

რუად, მ. რუო=ბრუო, სვ. არა, ღლიდ. ბარ.

ცხრად, მ. ჩხორო, სვ. ჩხარა.

[წას. იწიბლევ.

ათ, მ. ვითი, სვ. იეშდ =ჰეშდ, უდ. ვიწ, ღლიდ. ით, ყუბ. ვიწ,

თერთმეტ, მ. ვითართი, სვ. იეშდეშხვი, უდ. საწ, უუბ. ვიწნუს,

თორმეტ, ვითოჟირი, ჰეშდერვი.

[წახ. ჰიწუსაბ.

ცამმეტ, ვითოსუმი, ჰემდსემი.
თოთხმეტ, ვითანთხი, ჰემდვოშთხვ.
ხუთმეტ, ვითოხუთი, ჰემდვოხშვიდ.
თესმეტ, ვითოამშვი, ჰემდუსგვა.
შუდმეტ, ვითოშქვითი, ჰემდიშგვიდ.
რუამმეტ, ვითორუო, ქემდარა.
ცრამმეტ, ვითოჩხორო, ჰემდჩხარა.
ოც, მ. ეჩი, სვ. ჰერვ ემდ (=ორ+ათი), უდ, ყა, წახ. ყა-აბლე.
ოციდაერთ, ეჩიდოართი შენიშნე: ოზდაერთი, ოზდაორი... ოზდა-
ოციდათ, ეჩიდოვითი, სემეშდ (=სამი+ათი) [ათი და სხ.).
ორმოც, ჟარნეჩი, ვოშთხვ-ემდ.
ორმოციდაათ, ჟარნეჩიდოვითი, ვოხვიშდ-ემდ.
სამოც, სუმანუჩი, თესგვაშდ.
ოთხმოც, ოთხონეჩი, არაშდ.
ოთხმოციდაათ, ოთხონეჩიდოვითი, ჩხარაშდა.

276

ძველი საქართველო

ას, მ. ოში, სვ. აშირ, უდ. ბაშ. წახ. ვაშ. [წახ. აზირ.
 მინ, ათას, მ. ანთასი, ს. ათას. უდ ჰაზარ, ღლ. ითბე, ყუბ. აზი,

კრძალვით მოვიხსენიებ ნეტარხსენებულთ დიმ.
 იოს. ჯანაშვილის, ჩემის მშობელის გიორგის, ძმის ნი-
 კოსი, დედის მარიამის და სალომე ნიკოლოზის ასუ-
 ლის გამხარაშვილის სახელს: ამათ, ზემორე ხსენე-
 ბულების (გვ. 135, 140), ჩემის ძმის გაბრიელის და
 ბევრ სხვების შემწეობითა და დახმარებით შევკრიბე
 და შევიმუშავე მთელი აღბეჭდილი მასალა შესა-
 ხებ საქართველოს იმ განაპირა აღმოსავლეთ კუთ-
 ხისა, რომლის მკვიდრთ მრავალ საუკუნეთა განმავ-
 ლობაში წმინდა გმირულ ბრძოლით დაიცვეს იქ თვი-
 სი ხალხოსნობა, ენა და სარწმუნოება. ამასთანავე
 მადლობას მოვახსენებ ძველ საქართველოს“ რედაქ-
 ტორს ბ-ნს ექვთიმე სვიმონის ძეს თაყაიშვილსა და
 მისს მახლობელ თანამშრომლებს, რომ საქართველოს
 ყოველმხრივი შესწავლა დაიწყეს ჩემ სამშობლო მა-
 რად მზიან საინგილოდამ.

ლექსიკონისთვის:

აქამ=აქ მამე.

მ. ჯანაშვილი.

ახლიებში, ახლოებში, მალე დროს.

განეკა, ძალიან კარგა გააკეთა.

დარეყა, დარიყა, რიყედ აქცია.

ერცხო, ერთიც სხვა; უცხო, უცხად, მოულოდნელად. ინგ. სხოი
 =ხევს. ცხო. შეად. უცხო (გურულ. ურცხო), უცხოეთი.

კუნტუხ = კინწიბ (იხ. ზემო ლექს.).

ღედკეც = ღვედკეცი (ხეა).

სეფელ=სოფელ, სვლებში=სოფლებში (ორიგენაირად გამო-
 ითქმის).

ბგერათათვის (ზემო გვ. 225):

ინგილოურში არის ხმა, რომლის გამოსათქმელად ქართულში ნიშანი არ მოიპოვება. ცხადად მოისმის იგი სიტყვაში არ: ა-სა და რ-ს შორის რაღაც გადატეხილი ბგერაა, რომელიც არც ნახევარი ს-ა და არც სრული ჰ: ა z რ.